

HANDLEIDING

e-PRENT&ABC©

Dr. Marianne J. van Dijken

Universiteit
Leiden

VOORWOORD

Voor u ligt de handleiding over het programma e-Prent&ABC®, een interactief voorleesprogramma om de beginnende geletterdheid van kleuters op klassikaal niveau te ondersteunen. In de afgelopen 5 jaar heeft u hier mogelijk al mee gewerkt toen er onderzoek werd gedaan naar de effectiviteit van dit programma. Inmiddels is dit onderzoek met succes afgerond. Deze handleiding heeft als doel het programma nog eens toe te lichten, zowel vanuit de theorie door middel van wetenschappelijke boeken en artikelen als voor gebruik in de praktijk door middel van protocollen en handreikingen. Uiteraard zullen ook de uitkomsten van het onderzoek worden toegelicht, zodat het programma optimaal toegepast kan worden in kleuterklassen.

In de **Inleiding** zal de achtergrond worden geschetst. Hierin zal eerst worden uitgelegd uit welke componenten beginnende geletterdheid bestaat, waarna de drie onderdelen van e-Prent&ABC®, bedoeld om de beginnende geletterdheid te stimuleren, worden uitgelegd: het gebruik van e-prentenboeken, het Viertaktmodel en de print referencing techniek.

Vervolgens zal de **Werkwijze** meerdere praktische handvatten bieden om e-Prent&ABC® toe te passen in de klas. Hierin staat te lezen hoe een gemiddelde week eruit kan zien en welke manieren er zijn om een prentenboek voor te lezen, toegelicht aan de hand van voorbeeldprotocollen. Ook worden enkele praktische zaken toegelicht, zoals soorten prentenboeken, het kiezen van de juiste woorden om aan te leren en het stellen van een goede denkvraag.

Daarna zal in de **Conclusie en Aanbevelingen** worden beschreven wat er uit het onderzoek is gekomen en wat de implicaties daarmee zijn voor het klaslokaal. Ook eventuele struikelblokken voor het werken met het programma worden toegelicht en waar mogelijk verholpen.

Dit onderzoek had niet uitgevoerd kunnen worden zonder de steun van **Het Woeste Woud**. Deze organisatie heeft Levende e-boeken voor onderzoeksdoeleinden aangeboden aan de Universiteit Leiden. De effectiviteit van deze boeken is van belang gebleken bij de toepassing van e-Prent&ABC®.

Ook Kees Broekhof heeft vanuit de organisatie Sardes veel sympathie voor dit project getoond. Naast de workshops die hij heeft gegeven aan leerkrachten van verschillende scholen, heeft hij de informatie en PowerPointpresentatie ook beschikbaar gesteld voor het schrijven van deze handleiding. Hartelijk dank hiervoor!

In samenwerking met Bereslim zal Marianne van Dijken advies geven over de implementatie van print referencing in digitale prentenboeken zoals bewezen effectief is in het programma e-Prent&ABC®.

De handleiding is tot stand gekomen via subsidie Onderwijsinnovatie van de Gemeente Leiden.

Samengesteld door Laura E.A. van der Haven, BA
Onderzoek en copyright e-Prent&ABC® Dr. Marianne J. van Dijken
Mei, 2024

Universiteit Leiden
Faculteit Sociale wetenschappen
Onderzoeksgroep Leer- en gedragsproblemen in het Onderwijs

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING.....	4
In het kort.....	4
Beginnende geletterdheid	4
De drie methoden in het programma e-Prent&ABC®	5
Het gebruik van e-prentenboeken	5
Het Viertaktmodel.....	5
Print Referencing techniek.....	6
Waarom het programma e-prent&ABC®?	6
WERKWIJZE.....	8
In het kort.....	8
Weekoverzicht	8
Typen boeken.....	8
Het kiezen van de te leren woorden	9
De denkvraag	9
CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN.....	10
In het kort.....	10
Onderzoek en Conclusie.....	10
Aanbevelingen	11
Valkuilen.....	12
“Ik heb geen toegang tot Levende prentenboeken, dus dit programma kan ik niet in mijn eigen lessen gebruiken.”	12
“Het maken van een prentenboek met ingesproken stem neemt te veel tijd in beslag of het lukt me niet.”	12
“Vier keer een boekje lezen zal vast saai zijn voor de kinderen, dus ik doe liever twee boekjes in de week in plaats van een.”	12
LITERATUURLIJST.....	13
BIJLAGE 1. VOORBEELDPROTOCOLLEN.....	14
Stappen van e-Prent&ABC®	14
BIJLAGE 2. HOE MAAK JE EEN PRENTENBOEK MET INGESPPOKEN STEM?.....	24
Stap 0. De voorbereiding	24
Stap 1. het prentenboek tot een e-boek op de PowerPoint vormen.....	25
Stap 2. Het toevoegen van tekstondersteunende elementen	28
Het laten verschijnen van een tekstvak	28
Het laten bewegen van objecten	30
Fouten verbeteren	31
Extra nadruk op een woord.....	34
Het combineren van verschillende functionaliteiten.....	34
Stap 3. Het automatiseren van de PowerPointpresentatie	35

INLEIDING

IN HET KORT

Met het leesonderwijs in de kleuterklas wordt de basis gelegd voor het leren lezen in groep 3¹. Deze basis wordt de beginnende geletterdheid genoemd en kan door docenten worden ondersteund, bijvoorbeeld door kleuters veel met taal in aanraking te laten komen². Omdat niet alle kinderen met hetzelfde niveau van taalvaardigheid in de kleuterklas beginnen³, is het voor docenten van essentieel belang om ondersteuning te bieden aan het nivelleren van dit grote verschil tussen leerlingen, door verschillende componenten van beginnende geletterdheid aan te spreken. Zo zijn alle kinderen het best voorbereid op het leesonderwijs in groep 3.

Docenten kunnen de beginnende geletterdheid ondersteunen met het voorlezen van prentenboeken, omdat deze een goede stimulans zijn voor lees- en taalontwikkeling⁴. De voorleesstrategieën die worden gebruikt, kunnen veel invloed hebben op de effectiviteit van het onderwijs. Niet iedere strategie werkt even goed voor iedere leerling of docent: sommige methoden vergen veel inspanning van leerlingen of docenten en behalen slechts een beperkt resultaat.

Aan de Universiteit Leiden is het programma e-Prent&ABC® ontwikkeld om zo effectief mogelijk de beginnende geletterdheid te stimuleren, waarbij leerlingen van alle niveaus zo veel mogelijk op klassikaal niveau leren. Dit programma bestaat uit drie bewezen effectieve methoden die gezamenlijk inspelen op de verschillende componenten van beginnende geletterdheid. In deze inleiding zal een introductie tot dit programma worden geboden.

BEGINNENDE GELETTERDHEID

Beginnende geletterdheid bestaat uit verschillende componenten die belangrijk zijn voor het leren lezen. Deze componenten voorspellen het vlot en accuraat leren lezen in groep 3 en zijn samengevoegd in het *Comprehensive Emergent Literacy Model*⁵:

- Mondelinge taalvaardigheid⁶: het kunnen luisteren naar en begrijpen van gesproken taal, alsook het actief gebruiken van taal. Dit omvat woordenschat, communicatievaardigheden, het gebruiken van achtergrondinformatie en het kunnen geven van betekenis aan alles wat je hoort;
Voorbeeld: het snappen van, nadenken over en antwoord kunnen geven op de vraag: "Wat betekent het woord 'roeiboot'?"
- Fonologisch bewustzijn⁷: het kunnen isoleren en beïnvloeden van klanken. Dit omvat rijm, alliteratie, het opsplitsen van woorden in lettergrepen en zelfs losse klanken en het kunnen manipuleren van deze klanken;
Voorbeeld: "Welk woord krijg je als je de /k/ van 'koe' verandert in de /m/?"

---

¹ Rohde, 2015

² Biemiller & Boote, 2006

³ Christ & Wang, 2011

⁴ Moody et al., 2010

⁵ Rohde, 2015

⁶ Rohde, 2015

⁷ Philips et al., 2008

- Printbewustzijn⁸: het begrijpen van de conventies van boeken en het schrift. Dit omvat een basaal begrip van woorden en de letters van het alfabet;
Voorbeeld: “Waar zie je het woord ‘Bus’; of: “Bus heeft 3 letters, waar zie je de 1^e letter van Bus, de B(u)”;
 en een begrip van printconcepten (bijvoorbeeld de leesrichting, interpunctie en spaties tussen woorden);
Voorbeeld: “Waar op het boek vind je de titel?”

Door deze drie componenten van beginnende geletterdheid in een coherent programma samen te voegen kan iedere individuele component een ondersteuning bieden aan de andere componenten, om zo de beginnende geletterdheid goed te stimuleren.

DE DRIE METHODEN IN HET PROGRAMMA E-PRENT&ABC®

In dit programma worden drie eerder bewezen effectieve methoden voor de ontwikkeling van beginnende geletterdheid samengevoegd: het gebruik van e-prentenboeken⁹ bij klassikaal voorlezen, het Viertaktmodel¹² voor woordenschatontwikkeling en de Print Referencing techniek¹⁰ om de aandacht op tekstelementen en woord- en letterklanken te richten. Hieronder wordt elke methode kort uitgelegd.

HET GEBRUIK VAN E-PRENTENBOEKEN

Een e-prentenboek bevat, net als een traditioneel papieren prentenboek, tekst en platen, maar er zijn ook digitale onderdelen die de lezer kunnen ondersteunen.¹¹ Dit is effectiever in het ontwikkelen van beginnende geletterdheid ten opzichte van traditionele prentenboeken, omdat kinderen gemotiveerder zijn om hiermee te werken en de aandacht van een kind meer wordt gestuurd naar elementen van het verhaal die relevant zijn.

In dit programma is het gebruik van e-prentenboeken uiterst relevant, omdat ieder aspect van beginnende geletterdheid kan worden gestimuleerd. Allereerst wordt er extra aandacht besteed aan woordenschat, doordat complexe (werk)woorden direct tijdens het voorlezen worden uitgelegd met behulp van een vergrote afbeelding op het scherm. Daarnaast zal het fonologisch bewustzijn kunnen ontwikkelen, omdat mogelijkheden tot het opbreken van woorden naar lettergrepen worden gecreëerd. Verder zal het printbewustzijn worden gestimuleerd, omdat zinnen en woorden kunnen oplichten op het moment van voorlezen. Ook kunnen hoofdletters en leestekens veranderen van kleur.

HET VIERTAKTMODEL

Met het Viertaktmodel kunnen nieuwe woorden worden aangeleerd door gebruik te maken van vier stappen¹²:

1. Voorbewerken: het introduceren van (nieuwe) woorden met als doel de interesse van de leerlingen op te wekken en voorkennis te activeren.
Voorbeeld: het aanwijzen van Rokko (een krokodil die tussen uitkomende eieren zit) en daarbij zeggen: ‘Rokko krijgt broertjes en zusjes, zouden jullie het leuk vinden om een broertje of zusje te krijgen?’
2. Semantiseren: het verhelder van een woord met als doel de betekenis van een woord bekend te maken en een context van het woord aan te bieden.
 Er zijn vier manieren om de verduidelijking te laten plaatsvinden:
  - a. Uitleggen: het geven van de betekenis van een woord. Hiervoor is een “als..., dan...”-constructie erg geschikt, maar met een uitleggende zin, zoals in een woordenboekdefinitie, kan dit ook.
Voorbeeld: “Als je eenzaam bent, dan ben je alleen en dat vind je niet zo prettig.”

⁸ Ihmeideh, 2014

⁹ Moody, 2010

¹⁰ Justice & Ezell, 2004

¹¹ Moody, 2010

¹² Verhallen & Verhallen, 1994

- b. Uitbreiden: het plaatsen van een woord in een netwerk van eerder geleerde woorden door te vertellen hoe het nieuwe woord zich tot al bekende woorden verhoudt.
Voorbeeld: "Als je in een roeiboot zit, ga je op het water varen en gebruik je een roeispaan om te roeien, te varen."
  - c. Uitbeelden: het tonen/aangeven of het voordoen van de betekenis van een woord.
Voorbeeld: het laten verschijnen van je hand uit je mouw om het woord "verschijnen" te duiden.
  - d. Uitproberen: het actief verwerken van woorden in je hoofd. Dit is belangrijk om kinderen actief bij de uitleg te betrekken. Kinderen kunnen nadenken over het begrip, verbindingen leggen tussen het nieuwe begrip en begrippen die ze al kennen en extra oefenen met het produceren van taal. Om een goede vraag te verzinnen is het belangrijk dat het nieuwe woord in de vraag zit, dat kinderen de vraag kunnen beantwoorden zonder direct het nieuwe woord te gebruiken en dat het voor iedereen mogelijk is een antwoord te geven.
Voorbeeld: "Waarom is het voor dieren slim om een voorraad aan te leggen voor de winter?"
3. Consolideren: het herhalen van een woord op verschillende manieren met als doel de nieuwe informatie te laten beklijven.
  4. Controleren: het nagaan of een woord is onthouden door leerlingen met als doel te ontdekken in hoeverre er extra aandacht dient te worden besteed aan stap 3.

In het programma e-Prent&ABC® vervult de integratie van het Viertaktmodel met het voorlezen van prentenboeken een onmisbare functie in het vergroten van de woordenschat van kleuters. Daarnaast kan in dit programma bij stap 3, consolidatie, extra aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van het fonologisch bewustzijn en de printkennis.

PRINT REFERENCING TECHNIEK

De Print Referencing techniek houdt in dat docenten tijdens het voorlezen zowel verbaal als non-verbaal extra aandacht besteden aan aspecten van geschreven taal met als doel printkennis te ontwikkelen.¹³ Dit kan bijvoorbeeld worden bereikt door punten, komma's, uitroepetekens en vraagtekens aan te wijzen en daarbij duidelijk te laten horen hoe gesproken taal interacteert met geschreven taal. Ook kan met de vinger worden aangewezen hoe in Nederland van links naar rechts en van boven naar beneden wordt gelezen. Daarnaast kunnen kinderen begrijpen dat letters samen een woord vormen en dat woorden van elkaar worden onderscheiden door spaties. Op die manier leren kinderen hoe geschreven taal in boeken werkt. Verder kan voorafgaand aan het voorlezen de titel, de naam van de schrijver, de voorpagina en de samenvatting op de achterkant van een boek worden uitgelicht.

In dit programma kan de Print Referencing techniek zo extra ondersteuning bieden aan het ontwikkelen van het printbewustzijn en tevens aan het fonologisch bewustzijn. Door prentenboeken op het Smartboard te tonen en deze te animeren met gekleurde of bewegende onderdelen, kunnen leerlingen klanken gaan koppelen aan letters en woorden waarbij bovendien printconventies worden geïnternaliseerd. Extra aandacht aan fonologie wordt besteed door in de animatie het opdelen van woorden in klankeenheden toe te voegen.

WAAROM HET PROGRAMMA E-PRENT&ABC®?

Het samenvoegen van deze technieken in één programma heeft als doel zowel voor sterke als zwakke leerlingen bevorderlijk te zijn voor de ontwikkeling van de beginnende geletterdheid. Met minimale differentiatie is het op deze manier mogelijk om ook de zwakkere leerlingen effectief te benaderen en qua niveau dicht bij de sterkere groep te brengen. Tegelijkertijd vergroten ook de sterkere leerlingen hun kennis op het gebied van woordenschat, fonologisch bewustzijn en printbewustzijn.

Omdat in dit programma leerlingen van alle niveaus bij elkaar kunnen blijven, zijn docenten minder tijd kwijt met het identificeren en apart instrueren van verschillende groepen leerlingen. Slechts aan het eind van het

¹³ Justice & Ezell, 2004

programma is het effectief om zwakkere leerlingen extra ondersteuning te bieden om eventuele achterstanden alsnog bij te werken. Deze extra ondersteuning kan plaatvinden via een tablet om de werkdruk op docenten laag te houden.

Eerder is aangetoond dat het gebruik van e-prentenboeken in combinatie met de Print Referencing techniek effectieve ondersteuning biedt aan de ontwikkeling van woordenschat, printkennis en fonologisch bewustzijn¹⁴. In e-Prent&ABC® is het Viertaktmodel toegevoegd met als doel een nog effectievere en prettigere ondersteuning te kunnen bieden aan de beginnende geletterdheid van kleuters en de woordenschat in combinatie met fonologisch- en printbewustzijn extra te stimuleren. Het programma is onderdeel van een studie van de Universiteit Leiden. In de Conclusie en Aanbevelingen zullen de resultaten van het samenvoegen van deze drie methoden worden besproken, waarna ook praktische handvatten worden geboden.

Voor meer informatie over beginnende geletterdheid en ondersteunende technieken voor gebruik in de klas kunt u de literatuurlijst aan het einde van deze handleiding raadplegen.

---

¹⁴ Van Dijken, 2022

WERKWIJZE

IN HET KORT

Om ervoor te zorgen dat het programma echt een verschil kan maken in de klas, is het van belang de ontwikkelde werkwijze zo strikt mogelijk na te leven. Dit hoofdstuk geeft handvatten voor het werken met prentenboeken in de klas met behulp van het programma e-Prent&ABC®.

Hieronder zal eerst worden uitgelegd hoe een weekoverzicht eruitziet en hoe vaak u dient te werken met het programma. Vervolgens zullen de verschillende typen boeken worden toegelicht. Ook komt aan bod hoe de woorden die de leerlingen dienen te leren, uit het prentenboek worden gekozen. Als laatste wordt uitleg gegeven over de denkvraag.

WEEKOVERZICHT

Ieder boekje wordt vier keer in de week voorgelezen, omdat kinderen zeer veel leren van herhaling. Bij het voorlezen kan op verschillende manieren nadruk worden gelegd op de nieuwe woorden: a) door nadruk te leggen op het semantiseren met de vier manieren omschreven in de Inleiding, b) door nadruk te leggen op printkennis door bijvoorbeeld extra aandacht te besteden aan hoofdletters en leestekens en c) door nadruk te leggen op klankstructuur door bijvoorbeeld woorden in klankeenheden op te knippen. Hierbij kan eventueel een combinatie van deze elementen worden gemaakt. In Bijlage 1 staan de drie manieren in verschillende werkwijzen omschreven in de vorm van voorbeeldprotocollen. In de Conclusie en Aanbevelingen zal extra aandacht worden besteed aan de (combinatie van) de meest effectieve werkwijze.

TYPEN BOEKEN

In dit programma wordt gebruikgemaakt van drie soorten boeken: papieren prentenboeken met platen die vertoont worden op het smartboard, e-prentenboeken met ingesproken stem en Levende prentenboeken. Afhankelijk van de voorleesactiviteiten in de week zullen deze boeken afwisselend worden gebruikt.

Wanneer bij het voorlezen gebruik wordt gemaakt van een *papieren prentenboek met platen op het smartboard*, lijkt dit het meest op het traditionele voorlezen. De docent leest het verhaal zelf voor, kan tussendoor moeilijke woorden semantiseren en kan eventueel het voorlezen interactiever maken door vragen te stellen of in te gaan op de belevingswereld van het kind. De platen worden hierbij op het smartboard getoond, zodat alle leerlingen de platen goed kunnen zien en tijdens het voorlezen al kunnen meekijken op de plaat.

Tijdens het tonen van een *prentenboek met ingesproken stem* hoeft de docent niet meer zelf voor te lezen, maar is het nog wel van belang om tussen de gesproken stukken door toelichting te geven op elementen van printkennis en fonologisch bewustzijn. Zodra de voorleesstem klaar is, zullen enkele animaties in de tekst afspelen, bijvoorbeeld om nadruk te leggen op leestekens of om een woord op te splitsen in lettergrepen. De docent kan dit extra benoemen en oefenen met de klas. De prentenboeken met ingesproken stem kunt u zelf maken (zie Bijlage 2).

Levende prentenboeken gaan nog een stap verder: het boek wordt volledig op het smartboard getoond, waarbij de docent niet hoeft te spreken tijdens het afspelen van het boek. Bij deze prentenboeken worden meerdere onderdelen van het boek geanimeerd. Zo kan het woord “fladderen” worden uitgebeeld door een plaatje van een vlinder sierlijk over de bloemen te laten bewegen. De Levende prentenboeken kunnen niet zelf worden gemaakt. Bij Het Woeste Woud (<https://hetwoestewoud.nl/>) kan uw school informatie vinden over uitgeverijen met gedigitaliseerde prentenboeken of de aankoop van geanimeerde prentenboeken. Bij het platform Bereslim (<https://www.bereslim.nl/digitale-prentenboeken/>) zijn abonnementen af te sluiten voor digitale (geanimeerde) prentenboeken; in samenwerking met dit platform worden prentenboeken met print referencing elementen ontwikkeld zoals gebruikt in e-Prent&ABC®. Ook op YouTube biedt de serie ‘Mijn mooiste Prentenboek’ geanimeerde prentenboeken aan die ook via Bibliotheek.nl te bekijken zijn.

HET KIEZEN VAN DE TE LEREN WOORDEN

Om het programma e-Prent&ABC® te gebruiken, is het belangrijk om de juiste woorden te kiezen om aan te leren. Hiervoor zijn enkele eisen aan de woorden gesteld:

- Nut: kinderen moeten logischerwijs het woord nog vaker nodig gaan hebben in de aankomende tijd.
Voorbeeld: In het boekje *Ukki*, over de kleinste jak in de kudde, is het woord “kudde” volgens dit criterium een beter woord om aan te leren dan het woord “jak”.
- Frequentie: het woord moet vaker voorkomen in de omgeving van kleuters, bijvoorbeeld thuis of in de klas.
Voorbeeld: In het boekje *De beer en het varkentje*, over een beer die een wintervoorraad aanlegt, is het woord “opbergen” volgens dit criterium een beter woord om aan te leren dan het woord “verblijven”.
- Context: het woord wordt in het boek duidelijk in een bruikbare context gezet.
Voorbeeld: het woord dat op de illustratie in het boek te zien is, is meer geschikt dan een woord dat in een bijzin wordt genoemd en voor het verhaal niet relevant is.
- Onbekend: het woord moet bij het merendeel van de kleuters nog onbekend zijn. Dit zorgt ervoor dat zoveel mogelijk kleuters iets nieuws kunnen leren. Wanneer veel aandacht wordt besteed aan een woord dat veel kinderen al kennen, zullen veel kinderen snel verveeld zijn.
Voorbeeld: het woord “kous” is volgens dit criterium een beter woord om aan te leren dan het woord “sok”.

DE DENKVRAAG

De denkvraag is bedoeld om kinderen dieper te laten nadenken over het verhaal, zodat hun begrip over het verhaal wordt uitgebreid en verdiept. Dit gebeurt door het leggen van verbanden binnen en buiten de tekst, bijvoorbeeld tussen woorden, onderdelen van het verhaal en hun eigen leven. Omdat kinderen op deze manier leren zowel binnen als buiten de tekst verbanden te zoeken, is het makkelijker om later te leren lezen. Het is immers belangrijk om voldoende verbanden binnen en buiten de tekst te kunnen leggen.¹⁵

Er zijn vijf soorten denkvragen:

1. Denkvragen bij de kaft: bedoeld om voorspellingen te doen over (het verloop van) het verhaal.
Voorbeeld: “Over wie zal dit verhaal waarschijnlijk gaan?”
2. Denkvragen over ‘het probleem’: bedoeld om zelfstandig op zoek te gaan naar oplossingen voor problemen in het verhaal.
Voorbeeld: “Hoe kan dit probleem opgelost worden?”
3. Denkvragen over het gedrag en de emoties van personages: bedoeld om meer inzicht te krijgen in de belevingswereld van de personages.
Voorbeeld: “Hoe denk je dat hij zich voelt? En waarom?”
4. Denkvragen over wat er niet staat (verbanden leggen met kennis van de wereld): bedoeld om leerlingen hun achtergrondkennis in te laten zetten om zo het verhaal beter te begrijpen.
Voorbeeld: “Waarom durft het vogeltje niet te gaan vliegen [als er een kat onder de boom zit]?”
5. Denkvragen over een woord: bedoeld om de betekenis van een woord uit de context te halen.
Voorbeeld: “Kunnen we bedenken wat dit woord betekent als we kijken naar het plaatje?”

---

¹⁵ Helder et al., 2015

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

IN HET KORT

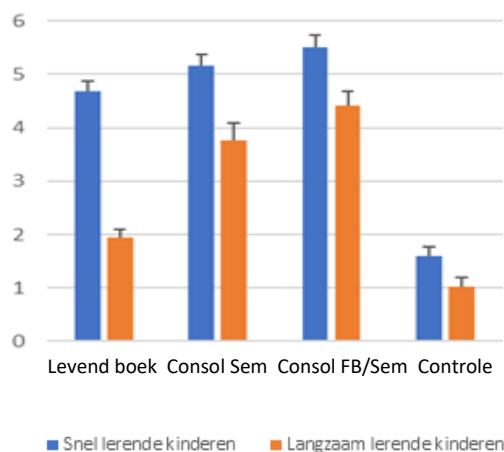
Voordat u deze werkwijze gaat gebruiken in uw eigen lessen, wilt u begrijpelijkerwijs weten in hoeverre het werken met de methode e-Prent&ABC® een positief effect gaat hebben op de beginnende geletterdheid van uw leerlingen. Daarom zal in dit hoofdstuk worden gereflecteerd op de uitkomsten van het onderzoek dat in de afgelopen jaren door Marianne van Dijken aan de Universiteit Leiden is uitgevoerd. Allereerst zullen de uitkomsten van het onderzoek worden omschreven. Daarna volgen enkele praktische aanbevelingen en mogelijke valkuilen.

ONDERZOEK EN CONCLUSIE

In de Figuren 1^a en 1^b zijn de resultaten van het onderzoek te zien voor woordenschatontwikkeling. In vergelijking met de controlegroep valt op dat de vier elementen die verwerkt zijn in e-Prent&ABC® allemaal bijdragen aan het ondersteunen van de woordenschat van de leerlingen. Van het niet interactief klassikaal voorlezen via de Levende boeken leren kleuters veel nieuwe woorden. Het interactief voorlezen door gebruik te maken van de Viertakt en print referencing, heeft echter een significant voordeel voor het ontwikkelen van de woordenschat. Vooral voor kinderen die in een klassikale en weinig ondersteunende leersituatie minder snel leren dan hun klasgenoten (Fig. 1^a: oranje blokje is veel lager bij Levende boeken dan het blauwe blokje), hebben veel baat bij dit programma: hun woordenschat neemt sneller toe (oranje blokjes bij de twee consolidatievormen van e-Prent&ABC®) dan van hun snellere klasgenoten (blauwe blokjes). Dit zelfde verschijnsel zie je bij kinderen die een lagere woordenschat hebben dan hun klasgenoten; in Fig. 1^b zie je dat deze kleuters minder leren van de niet interactieve Levende boeken (rode blokjes) dan van het programma (bruine-, blauwe- en gele bokjes). Het programma biedt alle leerlingen dus een sterkere basis dan het reguliere voorlezen, waarbij de versie met woordconsolidatie via het klankbewustzijn, het meest gunstig lijkt voor de kleuters en de versie met woordconsolidatie via Printkennis evengoed geschikt is voor woordontwikkeling.

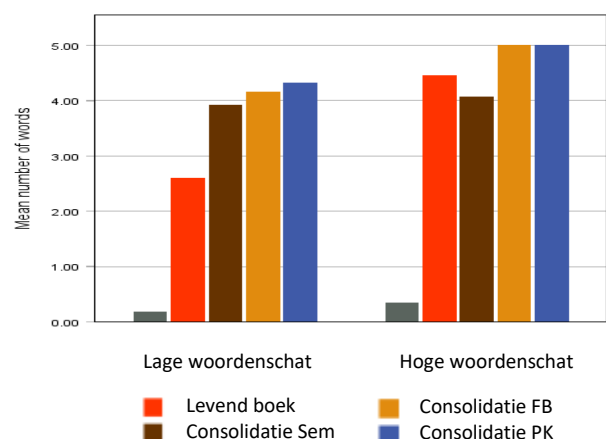
Figuur 1^a

Groei in woordenschat met e-Prent&ABC® snel en langzaam lerende kleuters

Figuur 1^b

Groei in woordenschat met e-Prent&ABC® kleuters met lage en hoge woordenschat

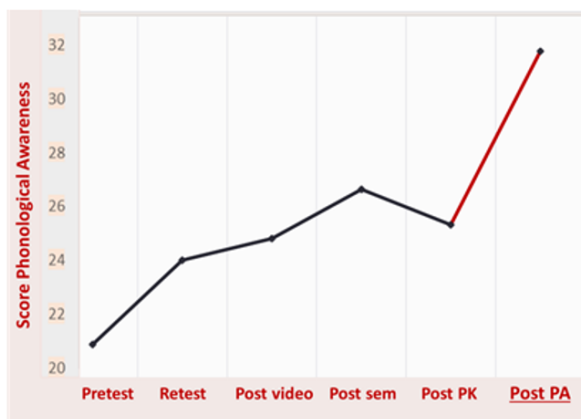
- *Levend boek* = e-boek met geanimeerde prenten, niet interactief voorlezen
- *Consolidatievorm* interactief voorlezen met e-Prent&ABC®:
  - Sem = semantiseren
  - FB = fonologisch bewustzijn
  - PK = Printkennis (Engels: Phonological awareness, PA)

In onderstaande Figuren 2 en 3 is te zien dat het gebruik van e-PRENT&ABC® een positieve invloed heeft op de groei van de leerlingen op het gebied van klankbewustzijn en printkennis. Bij alle metingen van het fonologisch bewustzijn (Fig 2) is te zien dat alleen in de versie met consolidatie via klankbewustzijn er een sterke groei optreedt (rode lijn) en dat dit ook geldt voor Printkennis in de versie met consolidatie via printkennis (Fig 3, rode lijn)).

Een belangrijke conclusie is dan ook dat met e-Prent&ABC de 3 leesvoorwaarden tegelijkertijd kunnen worden bevorderd, zonder afbreuk te doen aan één van de vaardigheden, en elkaar zelfs mogelijk versterken.

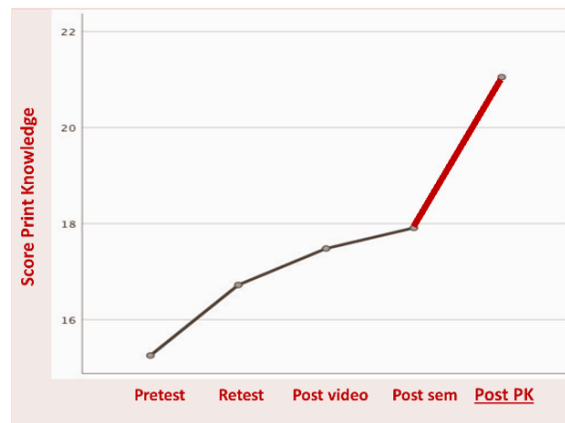
Figuur 2

Invloed van ePrent&ABC op groei in klankbewustzijn

Figuur 3

Invloed van ePrent&ABC op groei in printkennis

AANBEVELINGEN

Uit het onderzoek kan worden geconcludeerd dat de methode e-Prent&ABC® een goede ondersteuner is voor de beginnende geletterdheid van leerlingen en daarmee de overstap naar het “echte” lezen in groep 3 makkelijker maakt. De ontwikkeling van het klankbewustzijn stimuleert de woordenschatontwikkeling en vice versa en door het gebruik van print referencing wordt de printkennis verhoogd, zonder dat de woordontwikkeling daaronder leidt. Daarom is het aan te raden om zoveel mogelijk van het volledige programma te gebruiken in de klas. De verschillende versies van woordconsolidatie kunnen hierbij worden afgewisseld. Het is zeker belangrijk om de nieuw geleerde woorden duidelijk in de klas te herhalen om ervoor te zorgen dat de woorden daadwerkelijk beklijven. Hiervoor is het Viertakmodel een handige ondersteuning gebleken om te gebruiken.

Daarnaast valt op dat de langzaam lerende kinderen met e-Prent&ABC® sneller groeien in woordontwikkeling en daarbij een betere aansluiting vinden bij hun klasgenoten. Er blijft echter nog wel een kleine groep leerlingen die meer moeite hebben om mee te komen in de klas. Daarom is het behulpzaam om kleuters die zich het minst snel ontwikkelen na het klassikale voorleesmoment, zelfstandig het boek nog eens te laten bekijken via een tablet. Het e-Prentenboekenplatform Bereslim (<https://www.bereslim.nl/onderzoek-bereslimme-boeken>) biedt hiervoor geschikte boeken met ingebouwd meerkeuzevragen.

Verder kunnen uw leerlingen voor het ondersteunen van de klank-letterkoppelingen ook gebruikmaken van daarvoor ondersteunende websites, zoals <https://superkr8.nl/klankkr8-op-school/> of <https://www.rid.nl/onderwijs/klankkr8>. Deze websites zijn erop gericht om de letters en de klanken zo sterk gekoppeld te krijgen in het brein van de leerlingen dat de stap naar het lezen van volledige woorden daarna al is vergemakkelijkt. Ook het Bereslim-platform biedt een spel voor de ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn, Letters in beweging (<https://www.bereslim.nl/letters-in-beweging-2>), waar kinderen leren dat geschreven letters samenhangen met klanken.

“IK HEB GEEN TOEGANG TOT LEVENDE PRENTENBOEKEN, DUS DIT PROGRAMMA KAN IK NIET IN MIJN EIGEN LESSEN GEBRUIKEN.”

Uit het onderzoek is gebleken dat de drie vormen van consolidatie – semantiseren, printkennis en fonologisch bewustzijn – ook al een bijdrage leveren aan het vergroten van de woordenschat van leerlingen. Bovendien lijken deze methoden sterker bij te dragen aan de ondersteuning van beginnende geletterdheid dan het reguliere voorlezen. Het is daarmee aan te raden om het programma alsnog zoveel mogelijk na te volgen, ook al is het niet mogelijk om gebruik te maken van de Levende prentenboeken.

“HET MAKEN VAN EEN PRENTENBOEK MET INGESPROKEN STEM NEEMT TE VEEL TIJD IN BESLAG OF HET LUKT ME NIET.”

Het is inderdaad best veel werk om een prentenboek met ingesproken stem te maken. Daarom kan het helpen om binnen de school een samenwerking met collega's voor te stellen, waarbij iedereen een paar boeken inspreekt en bewerkt. Ook een samenwerking met collega's van een andere school is mogelijk, maar zorg er dan voor, in verband met rechten die op het boek zitten, dat beide scholen in het bezit zijn van een papieren versie van het boek.

In Bijlage 2 staat een uitgebreide uitleg hoe een prentenboek met ingesproken stem te maken. Hopelijk vergemakkelijkt dit het proces ook al en kan het daarmee al sneller gaan. Daarbij is de handleiding bedoeld om vragen rondom het maken van een prentenboek met ingesproken stem weg te nemen. Mochten er toch nog vragen zijn, kijk dan of een collega u hierbij kunt helpen. Na verloop van tijd wordt het maken van een prentenboek met ingesproken stem waarschijnlijk makkelijker en kunt u meer uitgebreide functionaliteiten gebruiken.

“VIER KEER EEN BOEKJE LEZEN ZAL VAST SAAI ZIJN VOOR DE KINDEREN, DUS IK DOE LIEVER TWEE BOEKJES IN DE WEEK IN PLAATS VAN EEN.”

Herhaling is erg belangrijk voor jonge leerlingen; alleen al het herhalen van het boekje zal ervoor zorgen dat leerlingen de nieuwe woorden beter kunnen onthouden. Leerlingen lijken de herhalingen niet saai te vinden, maar juist iedere keer nieuwe woorden in het verhaal te ontdekken. Bovendien is het voor jonge leerlingen tijdens de eerste keren voorlezen nog lastig om alle nieuwe woorden te verwerken. De tijd en ruimte in het brein die de leerlingen gebruiken om de nieuwe woorden te leren kennen, kunnen ze niet gebruiken om ook goed op het verhaal te letten. Daarom kan het zijn dat leerlingen pas na een paar herhalingen echt het verhaal gaan begrijpen. Het is daarom belangrijk om het boek veelvuldig te herhalen. Op die manier kunnen zowel de nieuwe woorden als de verhaallijn worden begrepen.

LITERATUURLIJST

- Biemiller, A., & Boote, C. (2006). An effective method for building meaning vocabulary in primary grades. *Journal of Educational Psychology*, 98(1), 44–62. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.1.44>
- Christ, T., & Wang, X. C. (2011). Closing the vocabulary gap? A review of research on early childhood vocabulary practices. *Reading Psychology*, 32(5), 426–458. <https://doi.org/10.1080/02702711.2010.495638>
- Helder, A., Kraal, A., & Van den Broek, P. (2015). De ontwikkeling van begrijpend lezen: Oorzaken van succes en falen vanuit een cognitief perspectief. In D. Schram (Red.), *Hoe maakbaar is de lezer?* (pp. 59-78). Delft, Nederland: Uitgever Eburon.
- Ihmeideh, F. M. (2014). The effect of electronic books on enhancing emergent literacy skills of preschool children. *Computers & Education*, 79, 40–48. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.07.008>
- Justice, L. M., & Ezell, H. K. (2004). Print Referencing: An emergent literacy enhancement strategy and its clinical applications. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 35(2), 185–193. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2004\)018](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2004)018)
- Moody, A. K. (2010). Using electronic books in the classroom to enhance emergent literacy skills in young children. *Journal of Literacy and Technology*, 11(4), 22–52. https://www.pathstoliteracy.org/sites/pathstoliteracy.perkinsdev1.org/files/uploadedfiles/JLT_V11_4_2_Moody.pdf
- Moody, A. K., Justice, L. M., & Cabell, S. Q. (2010). Electronic versus traditional storybooks: Relative influence on preschool children’s engagement and communication. *Journal of Early Childhood Literacy*, 10(3), 294–313. <https://doi.org/10.1177/1468798410372162>
- Phillips, B. M., Clancy-Menchetti, J., & Lonigan, C. J. (2008). Successful phonological awareness instruction with preschool children. *Topics in Early Childhood Special Education*, 28(1), 3–17. <https://doi.org/10.1177/0271121407313813>
- Rohde, L. (2015). The comprehensive emergent literacy model. *SAGE Open*, 5(1), 1–11. <https://doi.org/10.1177/2158244015577664>
- Verhallen, M., & Verhallen, S. (1994). *Woorden leren, woorden onderwijzen*. Hoevelaken, Nederland: CPS.
- Van Dijken, M. J. (2022). Print referencing during e-storybook reading on a SMART board for kindergartners to promote early literacy skills. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 36(1), 97–117. <https://doi.org/10.1007/s11145-022-10304-3>

BIJLAGE 1. VOORBEELDPROTOCOLLEN

Op de volgende pagina's zal worden gepresenteerd hoe de week eruitziet, waarna enkele voorbeeldprotocollen worden gegeven ter inspiratie voor de lessen. Voor alle typen boeken zal een voorbeeld worden opgenomen, waarin ook duidelijk zal worden op welke manieren de drie methoden van dit programma zijn gebruikt. Daarnaast zullen de drie soorten prentenboeken en de verschillende gebruiken van deze boeken te zien zijn. Ook zullen in de drie protocollen de nadruk wisselen tussen semantiseren, printkennis en klankstructuur. In de Conclusie en Aanbevelingen wordt uitgelegd welke combinatie van manieren het meest effectief is.

STAPPEN VAN E-PRENT&ABC®

Bij het gebruik van e-Prent&ABC® wordt er vier keer in de week voorgelezen. Iedere week staat er één boek centraal, wat betekent dat het boek vier keer wordt gelezen. Omdat de leerlingen het boek iedere dag op een andere manier gepresenteerd krijgen – met telkens nieuwe woorden waar *extra* aandacht aan wordt besteed – blijft het interessant om het boek nog een keer te lezen. Omdat er een specifieke, logische volgorde in de opbouw van de week zit, is het belangrijk om dit hetzelfde te houden.

De vier dagen zijn allemaal verschillend en zien er als volgt uit:

- **Dag 1.** Het prentenboek wordt op dag 1 twee keer voorgelezen. Allereerst wordt het boek aan de leerlingen geïntroduceerd, waarna de papieren versie van het boek wordt voorgelezen. Daarbij worden de platen van het prentenboek ook op het scherm getoond, zodat alle kinderen de platen goed kunnen zien. Tijdens het voorlezen worden er vier nieuwe woorden uitgelegd en één denkvraag gesteld. Na het klassikaal voorlezen, wordt het Levende boek getoond op het scherm.
- **Dag 2.** Deze dag is qua opbouw vergelijkbaar met dag 1: het papieren prentenboek wordt één keer klassikaal voorgelezen met ondersteuning van de platen op het scherm. Wel staan er op dag 2 vier andere, nieuwe woorden centraal. Ook is er op dag 2 geen denkvraag. Ook vandaag wordt, na het klassikaal voorlezen, het Levende boek getoond op het scherm.
- **Dag 3.** Het prentenboek wordt op dag 3 één keer voorgelezen. Dit keer gebeurt dit door gebruik te maken van het prentenboek met ingesproken stem op het scherm. De woorden van dag 1 worden herhaald en visueel ondersteund op het scherm (zie ook Bijlage 2). Het is belangrijk dat de woorden, nadat deze zijn opgelicht op het scherm, worden geconsolideerd om daarna verder te gaan met de presentatie van het boek. De vorm van consolidatie is afhankelijk van de versie: semantiseren, opdelen in klankeenheden of een printconcept aanwijzing geven.
- **Dag 4.** Deze dag is qua opbouw vergelijkbaar met dag 3: het prentenboek met ingesproken stem wordt vertoond op het scherm. Let op dat dit een andere versie van het prentenboek met ingesproken stem is dan op dag 3, omdat vandaag dezelfde woorden als op de tweede dag centraal staan. Vergelijkbaar met dag 3 zullen de woorden oplichten op het scherm, waarna de woorden klassikaal worden geconsolideerd.

Als bovenstaand stappenplan nauwkeuring wordt nagevolgd, zullen uiteindelijk in één week acht nieuwe woorden actief worden aangeleerd. De woorden van dag 1 en dag 3 komen overeen en de woorden van dag 2 en dag 4 komen overeen.

Bij de voorbereiding van het leesonderwijs voor de week is het belangrijk om een prentenboek te kiezen met acht nieuwe, belangrijke woorden om te leren (zie Werkwijze om te bepalen hoe woorden het best gekozen kunnen worden). Zodra deze acht woorden zijn gekozen, kunnen deze worden verwerkt in de twee versies van het prentenboek met opgenomen stem: vier woorden zullen oplichten in het prentenboek van dag 3 en de andere vier woorden in het prentenboek van dag 4. Let erop dat de woorden van dag 3 overeenkomen met de woorden van dag 1 en de woorden van dag 4 met de woorden van dag 2. Daarnaast kunt u alvast nadenken over de denkvraag en verschillende manier om het semantiseren uit het Viertaktmodel (zie Inleiding) vorm te geven. Elementen om printkennis bij te brengen, vind u in de publicatie van Dijken, 2022. De denkvraag in de voorbeeldprotocollen hieronder hebben als functie om een probleem op te lossen.

Voorbeeldprotocollen

1. Voorlezen met nadruk op semantiseren – Beer is op Vlinder, Van Haeringen, 2004

Dag 1:

- Voorlezen van papieren boek met prenten uit e-boek op een groot scherm ter ondersteuning. Tijdens het voorlezen vier woorden (dartelt, geklieder, brei, fik) **uitleggen** en 1 **denkvraag** stellen.
- Levend boek vertonen op een groot scherm.

Dag 2:

- Zie dag 1, zonder denkvraag & met andere vier woorden (verlegen, wangen, eierwarmer, hoogtevrees)
- Levend boek vertonen op een groot scherm.

Dag 3:

- Prentenboek met ingesproken stem op het scherm. Na het oplichten van de woorden (dartelt, geklieder, brei, fik) deze **uitleggen**.

Dag 4:

- Presentatie met ingesproken stem op het scherm. Na het oplichten van de woorden (verlegen, wangen, eierwarmer, hoogtevrees) deze **uitleggen**.

Dag 1:

Introductie

Vandaag gaan we een nieuw boekje lezen. De titel van het boek is: Beer is op Vlinder. *Wijs de titel van het boek aan.* Dit is Beer. Kijk maar naar het scherm, daar zie je Beer. *Wijs Beer aan.* Beer is verliefd op Vlinder, want dat betekent dat, Beer is op Vlinder. Beer probeert van alles om aan Vlinder te laten zien dat hij verliefd op haar is. Hoe vertel je eigenlijk dat je verliefd bent? *Kinderen interactief op elkaar laten reageren, maximaal op twee vragen in gaan. Laat kinderen ook op elkaar reageren "wat vind jij daarvan?" (zie voorbeeld)* (Ik zie dat er een hoop vingers zijn; jij zei .....)

Zullen we eens gaan kijken in het boekje wat Beer doet om te laten zien dat hij verliefd is op Vlinder? Kijk maar naar het scherm.

Voorbeeld interactief reageren: hoe vertel je dat eigenlijk dat je verliefd bent? *vingers* (geef beurt door aan te wijzen). Je kan een tekening maken. Ja, een tekening maken, wie zou dat ook doen? *vingers* En wie zou iets anders doen? Wat zou jij doen?

Woorden:

Lees steeds tot het einde van de pagina waar het woord voorkomt, tenzij anders beschreven. Leg daarna de woorden uit zoals hieronder beschreven.

Dartelt

Vlinder dartelt. Dartelen is net zo iets als huppelen (doe voor). *Laat op het plaatje zien met je vingers dat je van bloem naar bloem kunt dartelen.* Maar Vlinder huppelt natuurlijk niet, ze vliegt. Kijk zo dartelt Vlinder van bloem naar bloem. *Je flappert op je plek rustig en sierlijk met je handen.* Kunnen jullie ook op je stoel dartelen? *Even laten doen.* Oké, heel goed. Dat is dartelen. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: Dartelt. "Dartelt."

Geklieder

Vlinder vindt het geklieder. Beer heeft niet netjes getekend, het is geklieder. *Wijs naar de tekeningen van Beer.* Als je kliepert maak je ergens een zootje of een rommeltje van, dat is geklieder. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: geklieder. "geklieder."

Brei

Kijk, Beer breit een jas voor Vlinder. *Wijs naar Beer die breit en naar de jas.* Met wol kun je bijvoorbeeld een lekkere warme jas breien. Kijk maar naar het scherm, hier is oma aan het breien met rode en gele wol. Ze gebruikt twee breinaalden. Wijs hierbij de bollen wol en de breinaalden aan. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: Brei. "Brei."

Fik

Beer steekt de fik erin, hij zet de grote hoop met hout in brand. Als je iets in de fik steekt, zet je het in brand. De stukken hout staan nu in brand, zie je wel, er komt rook vanaf.

We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: Fik. "Fik."

Denkvraag

prent: Beer slaat het huis kapot

Zal Vlinder nu nog verliefd op hem kunnen worden denk je? *Laat de kinderen weer interactief reageren, maximaal twee.* Laten we eens kijken. *Wijs met je vinger naar het scherm.*

Dag 2:

Introductie:

Zowel de voorkant als de achterkant van het boek laten zien. 'We gaan vandaag weer het boekje van Beer lezen. Dit boekje heeft de titel: Beer is op Vlinder. *Wijs de titel aan.* En hier zien we Beer (*wijs Beer aan*). Kijk maar naar het TV scherm dan gaan we beginnen.

Woorden:

Lees steeds tot het einde van de pagina waar het woord voorkomt, tenzij anders beschreven. Leg daarna de woorden uit zoals hieronder beschreven.

Verlegen

Beer is verlegen. Hij durft niet tegen Vlinder te zeggen dat hij verliefd op haar is. Dan ben je verlegen, als je iets niet zo goed durft te zeggen. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: verlegen. "verlegen."

Wangen

De tranen rollen over Vlinders wangen. (*Wijs met je vingers naar je ogen en beweeg ze naar beneden tot je kin, zoals tranen uit je oog komen. Tik dan je wangen aan*) Je wangen zijn een deel van je gezicht. Dit zijn je wangen. (*Tik je wangen aan*) Wijs allemaal maar eens naar je wangen. (*wacht tot ze hun wangen aanwijzen*). Goed zo. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: wangen. 'wangen'

Eierwarmer

Vlinder lijkt wel een eierwarmer. Een eierwarmer houdt een gekookt ei warm. Net een soort jasje voor een ei. **Klik door:** Kijk maar naar het scherm dan zie je hoe een echte eierwarmer eruit kan zien. We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: "eierwarmer".

Hoogtevrees

Vlinder heeft hoogtevrees. Ze is bang wanneer ze ergens is waar het heel hoog is. Dat is hoogtevrees, bang zijn op hoge plekken. Het huis dat Beer voor Vlinder maakte is ook heel hoog. *Wijs naar het huis van vlinder, wanneer je zegt 'heel hoog', doe je je hand hoog in de lucht.* Zou Beer ook hoogtevrees hebben? *Geef maximaal 2 beurten en reageer kort.* We zeggen het woord een keer samen. Zeg mij maar na: hoogtevrees. "Hoogtevrees."

Dag 3:

De tekst wordt voorgelezen door de voice-over en stopt aan het einde van de pagina waar een woord voorkomt dat semantisch uitgelegd moet worden. Het woord kleurt rood en daarna leg je het woord uit. De voice-over gaat verder na een muisklik.

Introductie:

'We gaan vandaag weer het boekje van Beer is op Vlinder lezen, hier zien we Beer en Vlinder.' *Wijs naar beer en vlinder: 'Beer is op Vlinder.'* *Wijs mee met de titel.*

Woorden: *herhaal eerst de zin waarin het woord voorkomt, dan het woord & doe daarna de uitleg*

Dartelt

Vlinder dartelt van bloem naar bloem. Dartelen is vrolijk rondvliegen of rondhuppelen. Een vlinder kan dus dartelen door de lucht. En een lammetje kan rondhuppelen, die dartelt in de wei.

Geklieder

Vlinder vindt het geklieder. Je kan klieren met verf. Dan zit alles onder de verf. Je kan ook klieren met je eten, maar dat vinden papa of mama niet zo fijn.

Brei

Kijk, Beer brei een jas voor vlinder. *Wijs naar beer die brei en naar de jas.* 'Met wol kun je ook bijvoorbeeld lekker warme sokken breien. Wat kan je nog meer breien?' *Wacht op 2 reactie en zeg dan:* ('ja, heel goed,) je kan ook een muts of een sjaal of lekkere wollen wanten breien.

Fik

Beer steekt de fik erin. Dat betekent dat hij vuur maakt. Vuur maak je met een lucifer. Je kan ook een kaars aansteken met een lucifer.

Dag 4

De tekst wordt voorgelezen door de voice-over en stopt aan het einde van de pagina waar een woord voorkomt dat semantisch uitgelegd moet worden. Het woord kleurt rood en daarna leg je het woord uit. De voice-over gaat verder na een muisklik.

Introductie

'We gaan vandaag weer het boekje van Beer is op Vlinder lezen, hier zien we Beer en Vlinder.' *Wijs naar beer en vlinder: 'Beer is op Vlinder.'* *Wijs mee met de titel.*

Woorden: *herhaal eerst de zin waarin het woord voorkomt, dan het woord & leg daarna de betekenis uit*

Verlegen

Beer is verlegen, hij struikelt over z'n woorden en z'n gezicht wordt een beetje rood. Je bent verlegen als je niet tegen mensen durft te praten.

Klik door: Kijk maar naar deze kindjes, die zijn verlegen. Wie is er wel eens verlegen? *Geef 2 kindjes de beurt & vraag: Wat doe jij als je verlegen bent? (verstoppert, handjes voor ogen, etc)*

Wangen

De tranen rollen over Vlinders wangen. Je wangen zijn de zijkanten van je gezicht. (Wijs je wangen aan) Je kan je wangen bol maken. Probeer maar eens! (wangen bol maken).

Eierwarmer

Vlinder lijkt wel een eierwarmer. (*Wijs naar het plaatje*) Een eierwarmer is een jasje voor je ei, weet je nog, dan wordt het ei niet koud en Vlinder ook niet. Zeg mij maar na: eierwarmer. "eierwarmer."

Hoogtevrees Vlinder heeft hoogtevrees. Als je bang bent op hoge plekken, heb je hoogtevrees. Je durft dan bijvoorbeeld niet over een hoge brug te lopen of in het reuzenrad op de kermis te zitten.

2. Voorlezen met nadruk op printkennis – Tim op de tegels, De Boer & Veldkamp, 2013

Tim op de tegels

Klik voor elke nieuwe dia vóór je de blz voorleest; klik ook door voor een animatie

Print Referencing 2023 Dag 1

Leg woorden & tekens uit en stel de denkvraag *nadat* je de tekst op de blz hebt voorgelezen en de hele animatie *klaar* is; dia's met **high light** worden elektronisch voorgelezen

Introductie

Vandaag gaan we een nieuw boekje lezen. De titel van het boek is: Tim op de tegels. *Wijs de titel van het boek aan.* Dit is Tim. *Wijs Tim aan.* Kijk maar naar het scherm, daar zie je Tim heel goed.

Tim zit op de tegels. *Wijs de tegels aan.* Tim zit heel hoog op de tegels, waar zou hij nou precies op zitten? *Laat kinderen antwoorden, probeer op de vragen in te gaan (maximaal twee!) (zie voorbeeld).* Tim kijkt niet bang, hoe zou dat komen? *Laat de kinderen wederom antwoorden.* Zullen we eens gaan kijken hoe het kan dat Tim zo hoog op de tegels zit en toch niet bang kijkt? Kijk maar naar het scherm.

Voorbeeld interactief reageren: Tim kijkt niet bang, hoe zou dat komen? *vingers* (beurt geven) hij vindt het leuk. Waarom zou hij het leuk vinden? Dan kan hij alles zien. Dus hij vindt het leuk omdat hij alles kan zien zo hoog. Wie zou nog iets anders weten, waarom hij niet bang kijkt? *vingers* (beurt geven). Omdat hij het niet eng vindt. Dus Tim vindt het niet eng om zo hoog te zitten, zou jij dat eng vinden? Ja. Jij vindt het wel eng.

Zullen we eens gaan kijken hoe het kan dat Tim zo hoog op de tegels zit en toch niet bang kijkt?

Dia 2: (High light = de woorden van de zinnen lichten op met de leessnelheid) (Stoep)Tegels

Tegels. Als je op de stoep loopt, loop je op stoeptegels. De stratenmakers hebben een stapel tegels klaar gelegd om de stoep te maken en Tim is er bovenop geklommen. Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? 'Stoeptegels'.

Dia 7: (High light)

zeg: **Dit is een vraagteken (?);** Dat gebruik je als iemand iets vraagt; *zin herhalen*

zeg: **En hier zie je een punt (.);** Die schrijf je als een zin (*hele zin aanwijzen*), afgelopen is

Dia 8:

Zeg: Hùh! zegt papa

Dia 9:

Zeg: Papa rent hard naar buiten

Denkvraag (prent: waar papa naar buiten rent)

Tim's vader rent naar buiten, kijk maar. Wat zou Tim's vader nou gaan doen? *Laat de kinderen weer interactief reageren, maximaal twee.* Laten we maar gauw gaan kijken wat Tim's vader gaat doen. Kijk maar naar het scherm.

Dia 10:

Gevaarlijk

Gevaarlijk. Als iets gevaarlijk is, dan kan er iets ergs gebeuren. Wat kan er bijvoorbeeld voor gevaarlijks gebeuren als Tim van de stoeptegels gaat? *Laat kinderen reageren en ga op maximaal 2 antwoorden in.* Zeg mij maar na: gevaarlijk. "Gevaarlijk". Laten we eens gaan kijken hoe het verhaal verder gaat. *Wijs met je vinger naar scherm.*

Dia 11:

Zeg: Hùh! zegt papa

Dia 14:

Zeg: Hùh! zegt papa

Dia 15: (High light)

Kapitein

Kijk, hier zie je een kapitein. *Wijs naar de kapitein.* Een kapitein is iemand die de baas is op een schip. Je kan een kapitein herkennen aan zijn pet. *Wijs naar de pet van de kapitein.* Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: kapitein. "Kapitein".

Dia 16: (High light)

Dia 17:

zeg: **Dit is een uitroepteken (!);** Dat gebruik je als iemand iets roept, of hard zegt; *zin herhalen*

Dia 18: wordt voorgelezen door de voice over

zeg en wijs: O Ohhhhh..... deze zin is fout geschreven

(foute zin wordt rood; de woorden in de zinnen zijn aan elkaar geschreven)

zeg: *(nadat de zinnen zijn verschenen):* **Leuk dat je toch bent gekomen papa! riep Tim.**

Dia 22:

Buurt

Tim is in de buurt als zijn papa in het water valt. Hij is dus erg dichtbij. Kijk maar, ik zit heel dicht bij jou, ik zit in de buurt: *Wijs naar het kind dat naast je zit.* Maar ik zit heel ver weg van jou, dus niet dichtbij, ik zit niet in de buurt: *wijs naar het kind dat tegenover je zit in de kring.* Tim was dus in de buurt van zijn vader. Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: buurt. "Buurt".

zeg: **Dit is een komma (,);** Die schrijf je als er in een **zin** (*hele zin aanwijzen*), een pauze is; herhaal de hele zin: *Maar Beer,* (hier wacht je even voor je verder leest) *waarom heb je alle bloemen geplukt?*

Dia 23:

zeg: **Papa en Tim varen nog een stukje mee met de boot, na dit avontuur.**

Tim op de tegels met Printkennis

Dag 2

Idem dag 1 met woorden dag 4

Dag 3

Idem dag 4 met woorden dag 1

Introductie

We gaan vandaag weer het boekje van Tim lezen, hier zien we Tim (*wijs Tim aan op het scherm*);
Start het boekje en *wijs mee met de titel*: Tim op de Tegels

Dia 2: (High light)

zeg: Hier zie je de **letter M (em) de M (mmm)** van Maar

Dia 3:

zeg: **O Ohhhhh.....** deze **woorden** zijn fout geschreven (*fout, woorden met alleen klinkers, wordt rood*)

zeg: **In zijn eentje** (*nadat het woord verschijnt*);

Laten we het allemaal een keer zeggen: **In zijn eentje**

Dia 5:

zeg: **O Ohhhhh.....** dit **woord** is ook fout geschreven (*fout, woord met alleen medeklinkers, wordt rood*)

zeg: **Tillen** (*nadat het woord verschijnt*);

zeg: En dit is de **letter T** (tee) de T (tuh) van **Tillen**

Laten we het allemaal een keer zeggen: **Tillen** (*nadat de letter is verschenen*)

Dia 6:

zeg: Dit is de **letter S** (es) de S (sss) van **Stratenmakers**

Dia 7: (High light)

zeg: Hier zie je de **letter V** (vee) de V (vuh) van **V**rachtwagenchauffeur;

Dia 10:

zeg en wijs: **O Ohhhhh.....** deze zinnen zijn fout geschreven (*foute zinnen worden rood*)

zeg: (*nadat de zinnen zijn verschenen*): **Tim deed niet gevaarlijk, want hij bleef op de tegels.
Precies zoals zijn vader gezegd had.**

Dia 13:

zeg: **O Ohhhhh.....** dit **woord** is fout geschreven (*de fout = klinkers zijn vervangen door cijfers, wordt rood*)

zeg: **Havenwerkers** (*nadat het woord verschijnt*)

Dia 15: (High light)**Dia 16: (High light)**

zeg: **O Ohhhhh.....** dit **woord** is fout ook geschreven (*de fout = foute spelling vader, wordt rood*)

zeg: **Vader** (*nadat het woord verschijnt*)

Dia 18:

zeg: **O Ohhhhh.....** dit **woord** is fout ook geschreven (*de fout = woord bevat alleen klinkers, wordt rood*)

zeg: **Buiten** (*nadat het woord verschijnt*);

zeg: En hier zie je de **letter B** (bee) de B (buh) van Buiten; Zeg mij maar na: **Buiten**

Dia 19:

zeg: **O Ohhhhh.....** dit **woord** is fout geschreven (*de fout = woord bevat 1 type letter, wordt rood*)

zeg: **Redden** (*nadat het woord verschijnt*); Zeg mij maar na: **Redden** (*nadat het woord verschijnt*)

zeg: En hier zie je de **letter K** (Ka) de K (ku) van **K**omt: Pappa komt Tim redden.

Dia 23, zeg: Papa en Tim varen nog een stukje mee met de boot, na dit avontuur

3. Voorlezen met nadruk op klankstructuur –Rokko Krokodil De Wijs & Van Den Hurk 2001

- gebruikte oefeningen: opdelen in lettergrepen & in fonemen, begin- & eindfoneem benoemen en klankdeletie –

Dag 1:

- Voorlezen van papieren boek met prenten uit e-boek op scherm ter ondersteuning. Tijdens het voorlezen vier woorden (let, steiger, waaien, eitand) **uitleggen** en 1 **denkvraag** stellen.
- Levend boek vertonen op scherm.

Dag 2:

- Zie dag 1, maar zonder denkvraag & met andere vier woorden (brusjes, jaloers, stoet, verschijnen)
- Levend boek vertonen op scherm.

Dag 3:

- Prentenboek met ingesproken stem op het scherm. Na het oplichten van de woorden (let, steiger, *angstig*, waaien, eitand) worden deze gesplitst en volgt een **klankstructuuroefening**.

Dag 4:

- Prentenboek met ingesproken stem op het scherm. Na het oplichten van de woorden (brusjes, jaloers, stoet, *geweldig*, verschijnen, *krokodillenbaby's*) worden deze gesplitst en volgt een **klankstructuuroefening**.

Dag 1:

Introductie

We gaan vandaag een nieuw boekje lezen. De titel van dit boekje is Rokko Krokodil (*wijs de titel aan*).

Kijk dit is Rokko. *Wijs Rokko aan*. En Rokko woont nu nog alleen bij zijn ouders (*wijs ouders aan*).

Kijk maar naar het scherm, daar zie je Rokko en z'n ouders heel goed. Maar Rokko woont niet lang meer alleen met z'n ouders, want Rokko krijgt broertjes en zusjes. Zouden jullie het leuk vinden om een broertje

of zusje te krijgen? *Laat kinderen reageren en ga op maximaal twee antwoorden in.*

Rokko krijgt niet 1 broertje of zusje, maar een heleboel broertjes en zusjes tegelijk. Kijk maar naar alle eitjes (*wijs de eitjes aan*). Rokko krijgt zoveel broertjes en zusjes dat we **brusjes** zeggen: broertjes en zusjes. Hoe zou het zijn om in één keer heel veel brusjes te krijgen? *Geef maximaal 2 kinderen de beurt (zie voorbeeld interactief reageren)*

Zullen we eens gaan kijken hoe Rokko het vindt om zoveel brusjes te krijgen? Kijk maar naar het scherm.

Voorbeeld interactief reageren: hoe zou het zijn om in één keer heel veel brusjes te krijgen? *vingers* (beurt geven). Leuk. Jij vindt het leuk, waarom vind je het leuk? Omdat ik dan veel met ze kan spelen. Oh, dus dan kan je met je brusjes spelen. Wie zou het niet zo leuk vinden om in één keer heel veel brusjes te krijgen? *vingers* (beurt geven) Waarom zou jij het niet leuk vinden? Omdat dat heel druk is. Oké, dus jij vindt heel veel brusjes erbij te druk.

Woorden

Lees steeds tot het einde van de pagina waar het woord voorkomt, tenzij anders beschreven. Leg daarna de woorden uit zoals hieronder beschreven. Na de eerste drie woorden volgt de denkvraag.

Let

Er let niemand op Rokko. Niemand kijkt wat Rokko aan het doen is, niemand let op Rokko. Hierdoor kan Rokko doen wat hij wil. Zou Rokko dit lang leuk blijven vinden, denken jullie? *Laat kinderen reageren; ga op maximaal 2 antwoorden in.* Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: let. "Let".

Steiger

Rokko zit op de Steiger. Kijk, hier zie je Rokko zitten. *Wijs Rokko aan*. Een steiger is een stuk hout over het water waar boten kunnen aanleggen. *Wijs het bootje bij de steiger aan*. Rokko zit op de steiger. Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: steiger.' "Steiger".

Waaien

Het begint heel hard te waaien. Waaien is als de wind heel sterk is. De boom valt zelfs bijna om door de harde wind, de boom valt bijna om doordat het zo hard waait. Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: waaien.' "Waaien".

Denkvraag (blz: *Rokko houdt zich aan de boom vast. Lees tot 'Dom dom dom, wat ben ik dom geweest'*)

Wat denken jullie dat Rokko nu gaat doen? Zou hij naar huis gaan? En hoe zullen zijn papa en mama reageren denken jullie als ze Rokko weer zien? *Laat kinderen reageren en ga op maximaal twee antwoorden in.* 'Laten we eens kijken wat Rokko doet. Kijk maar naar het scherm.'

Eitand

Met een eitand op hun snuit. Een eitand is een tand op de snuit van de krokodillen die ze gebruiken om uit het ei te komen. Zonder een eitand kunnen ze het ei niet uitkomen. En als de krokodillen groter worden valt de eitand er vanzelf af. Kijk maar, de kleine krokodillen hebben een eitand, de grote krokodillen niet meer.' *Aanwijzen op het scherm*). Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: eitand.' "Eitand".

Dag 2:

Introductie

'We gaan vanmiddag weer het boekje van Rokko lezen, hier zien we Rokko.' *Wijs Rokko aan op het scherm*): 'Rokko Krokodil.' *Wijs met de titel mee.*

Woorden

Lees steeds tot het einde van de pagina waar het woord voorkomt, tenzij anders beschreven. Leg daarna de woorden uit zoals hieronder beschreven.

Brusjes

Er is een speciaal woord voor broertjes en zusjes? Weten jullie het nog? Zo ja, antwoord van de kinderen herhalen en verder lezen, zo niet even kort herhalen: dit betekent broertjes én zusjes.

Jaloers

Lezen tot en met de zin op volgende bladzijde: "Vader wil niet met me spelen."

Rokko is jaloers. Jaloers betekent dat je iets wil hebben wat een ander heeft. Jij kan bijvoorbeeld heel goed tekenen, ik niet. Ik ben jaloers op jou. Waar zou Rokko jaloers op zijn denk jij?' *Iemand aanwijzen en kort op in gaan.* 'Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: jaloers.' "Jaloers". 'Laten we eens gaan kijken hoe het verhaaltje verder gaat.' *Wijs met je vinger naar het scherm. Lees vanaf: 'Moeder hoort niet wat ik zeg'*

Stoet

De krokodillen lopen in een stoet. *Aanwijzen op het TV scherm, langs de stoet gaan met je vinger.*

De krokodillen lopen samen in een lange rij achter elkaar, ze gaan langzaam vooruit. Dit noem je een stoet. Zullen we het een keer met zijn allen zeggen? Zeg mij maar na: stoet.' "Stoet".

Verschijnen

Lezen tot en met de zin: "met een eitand op hun snuit".

Er verschijnen kleine diertjes. Verschijnen betekent dat je iets ziet wat je eerst nog niet kon zien. Eerst was het ei dicht en nu is het ei open en zie je een kleine krokodil verschijnen.' *Aanwijzen op het scherm* Ik kan ook mijn eigen hand laten verschijnen.' *Haal je hand uit je mouw.* 'Kijk, jullie konden mijn hand eerst nog niet zien, en nu ineens wel. Probeer het zelf ook maar eens! Wie lukt het zijn hand te laten verschijnen? We zeggen het een keer met zijn allen: verschijnen. "Verschijnen".

Dag 3:

De tekst wordt voorgelezen door de voice-over en stopt aan het einde van de pagina waar een woord voorkomt dat fonologisch uitgelegd moet worden. Het woord kleurt rood en wordt gesplitst. Daarna wordt er een klankstructuur oefening gedaan. De voice-over gaat verder na een muisklik.

Introductie:

'We gaan vandaag weer het boekje van Rokko lezen, hier zien we Rokko.' *Wijs Rokko aan op het scherm:*
'Rokko Krokodil.' *Wijs mee met de titel.*

Woorden: *herhaal eerst de zin waarin het woord voorkomt, dan het woord & doe dan de klankoefening*

Let

Let   **L - e - t**   maak hakbeweging met je hand
Aan het eind van **Let** hoor je /**TTT**/

Let   zwiep met je hand
Lett

Steiger

Steiger   Als je **Steiger** zegt **zonder -gur**, dan zeg je
Dan houd je een stukje van **Steiger** over.

Ste

Angstig

Angstig   Aan het eind van **Angstig** hoor je /**GGG**/

Angstigg

Waaien

Waaien   Aan het eind van **Waajun** hoor je /**NNN**/

Waajunn

Eitand

Eitand   **Ei - t - a - n - t**   maak hakbeweging met je hand
Klik door: Aan het begin van **Eitand** hoor je /**Ei**/

Eitand   zwiep met je hand
Eitand

Dag 4

Introductie en Woorden: *zie dag 3*

Brusjes

Brusjes   Aan het eind van **Brusjes** hoor je /**SSS**/

Brusjess

Jaloers

Jaloers   En als je **Jaloers** zegt **zonder -loers**, dan zeg je:
Dan houd je een stukje van **jaloers** over

Ja

Stoet

Stoet   Aan het begin van **Stoet** zeg je /**SSS**/

Sstoet

Krokodillenbaby's

Krokodillenbaby's   Sommige woorden bestaan uit verschillende stukjes, luister maar:

Kro-ko-di-llen-ba-by's

Klap hierbij 6x in je handen

Laat de kinderen het klappen herhalen

Kro-ko-di-llen-ba-by's

Klik door:

Aan het begin van **Krokodillenbaby's** hoor je /**KKK**/ **Kkrokodillenbaby's**

Verschijnen

Klik door en zeg: **de krokodillen-baby's ...   verschijnen**

Verschijnen bestaat uit verschillende stukjes, luister maar:

Ver – schij – nun

Klap hierbij 3x in je handen

Klik door:

Aan het begin van **Verschijnen** zeg je /**VVV**/

Vverschijnen

BIJLAGE 2. HOE MAAK JE EEN PRENTENBOEK MET INGESPROKEN STEM?

In deze bijlage zal worden uitgelegd hoe je zelf een prentenboek met ingesproken stem kunt maken. Het kost best veel tijd om dit voor een prentenboek te doen. Daarom kan het prettig zijn om met meerdere collega's onderling samen te werken. Als iedereen een ander boek doet, kan gezamenlijk een verzameling worden gemaakt en gedeeld binnen de school of zelfs tussen scholen.

Let op. Wanneer het uiteindelijke digitale prentenboek wordt gedeeld met andere scholen, dient de school waar de PowerPointpresentatie mee wordt gedeeld ook in bezit te zijn van een papieren versie van het boek in verband met copyright.

Om zelf een prentenboek te maken, wordt gebruikgemaakt van de applicatie Microsoft PowerPoint. In de voorbeelden wordt gebruikgemaakt van versie 2304, uit 2023. Echter, het is ook mogelijk een andere versie te gebruiken aangezien veel van de genoemde opties ook in andere versies zijn geïmplementeerd. Houd er wel rekening mee dat het uiterlijk van de applicatie kan verschillen; de plaatjes in deze bijlage komen dan mogelijk niet overeen met het uiterlijk op uw computer.

STAP 0. DE VOORBEREIDING

Het doel van deze stap. Het digitaliseren van het prentenboek om deze later op de PowerPoint te kunnen plaatsen.

Bij deze stap wordt er nog geen gebruikgemaakt van PowerPoint, maar wel van scan- en geluidsopnameapparatuur. Scanapparatuur zit geregeld ingebouwd op een printer en geluidsopnameapparatuur kan van een mobiele telefoon of laptop worden gebruikt.

Allereerst dient van iedere pagina in het prentenboek een digitaal plaatje te worden gemaakt; iedere pagina moet worden gescand naar een computer. Wanneer twee pagina's naast elkaar erg op elkaar aansluiten, kunnen deze pagina's tegelijk worden gescand en daarmee één plaatje vormen. Hoe het scannen werkt, hangt erg af van het type printer; vraag hierbij hulp aan collega's of de ICT-medewerker op school. Zorg ervoor dat alle scans echt afbeeldingen zijn, bijvoorbeeld van het type JPG of PNG.

Daarnaast moeten alle teksten van het boek worden ingesproken. Dit gebeurt op basis van de eerder gemaakte scans: alle teksten van één scan moeten ook in één opname worden ingesproken. U kunt voorlezen zoals u dat ook in de klas zou doen, met een duidelijke en rustige stem. Zorg ervoor dat deze opnames echt geluidsbestanden zijn, bijvoorbeeld van het type MP3, WAV of MID.

Plaats bovenstaande bestanden met een duidelijke naam in een map op uw computer. Dit maakt het in de volgende stap makkelijker om de juiste bestanden terug te vinden. Uw map kan er als volgt uitzien:

 Dia 1. Afbeelding Voorpagina

 Dia 1. Spraak Voorpagina

 Dia 2. Afbeelding Blz 1

 Dia 2. Spraak Blz 1

 Dia 3. Afbeelding Blz 2

 Dia 3. Spraak Blz 2

 Dia 4. Afbeelding Blz 3

 Dia 4. Spraak Blz 3

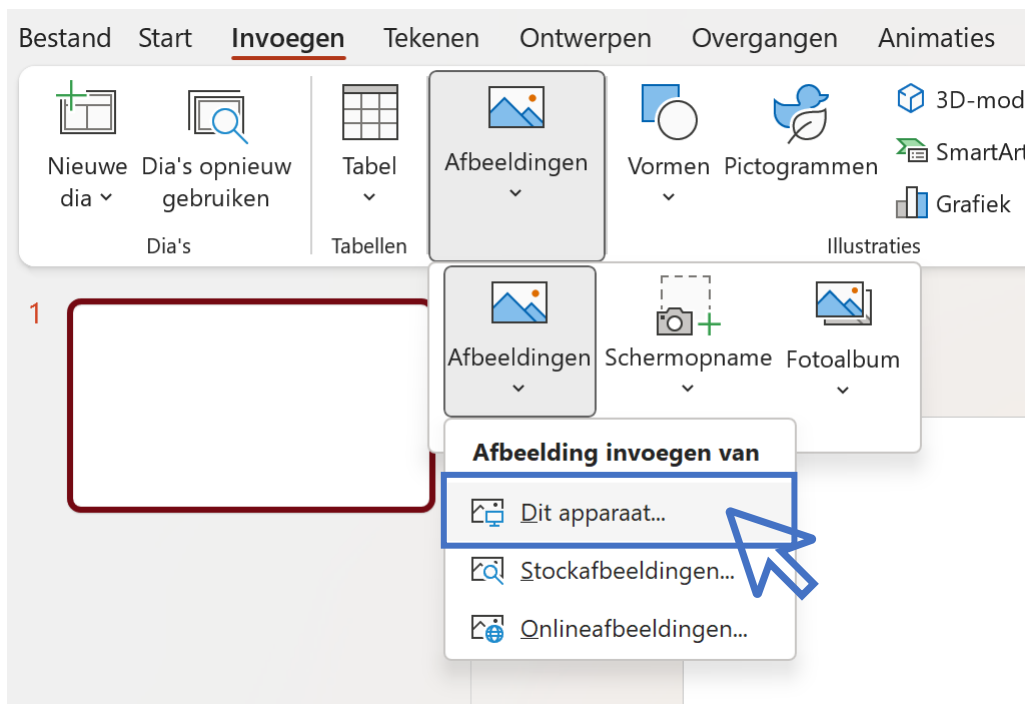
STAP 1. HET PRENTENBOEK TOT EEN E-BOEK OP DE POWERPOINT VORMEN

Het doel van deze stap. Ervoor zorgen dat het hele boek in een PowerPointpresentatie is geplaatst, precies zoals het papieren boek er ook uitziet.

Open de applicatie PowerPoint en klik op “Lege presentatie”. Nu opent er een scherm met een lege dia. Mogelijk staan er twee balken met tekst op de dia in tekstvakken. Ga op de rand van een tekstvak staan met de muis, klik op de linkermuisknop en dan op de toets Del/Delete:

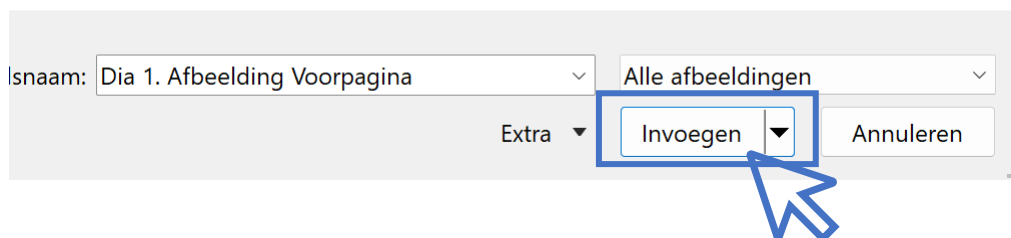

Nu heeft u een lege dia. Klik vervolgens bovenin het scherm op “Invoegen → Afbeeldingen → Afbeelding invoegen van Dit apparaat...”:

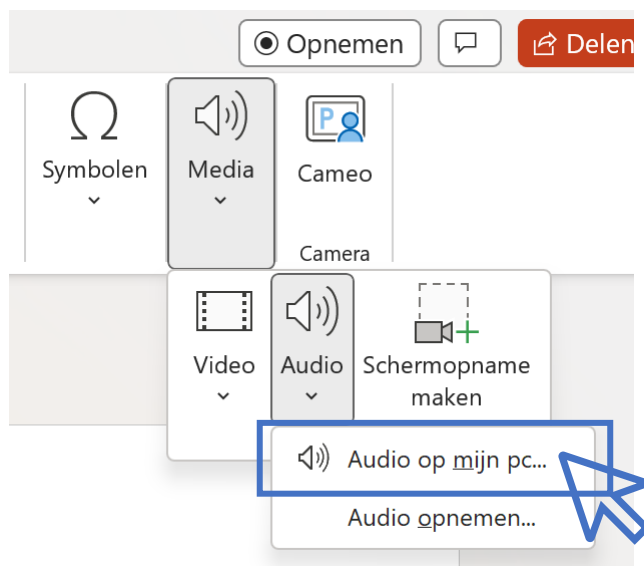

U kunt nu naar de map waar u in de voorbereidende stap de afbeelding van de voorpagina heeft geplaatst. Klik eenmaal met de linkermuisknop op het bestand en vervolgens op “Invoegen”:

- ✓ Dia 1. Afbeelding Voorpagina
- ✓ Dia 2. Afbeelding Blz 1
- ✓ Dia 3. Afbeelding Blz 2
- ✓ Dia 4. Afbeelding Blz 3
- ✓ Dia 5. Afbeelding Blz 4

Om ook het geluidsfragment toe te voegen, klikt u op “Invoegen → Media → Audio → Audio op mijn pc...”

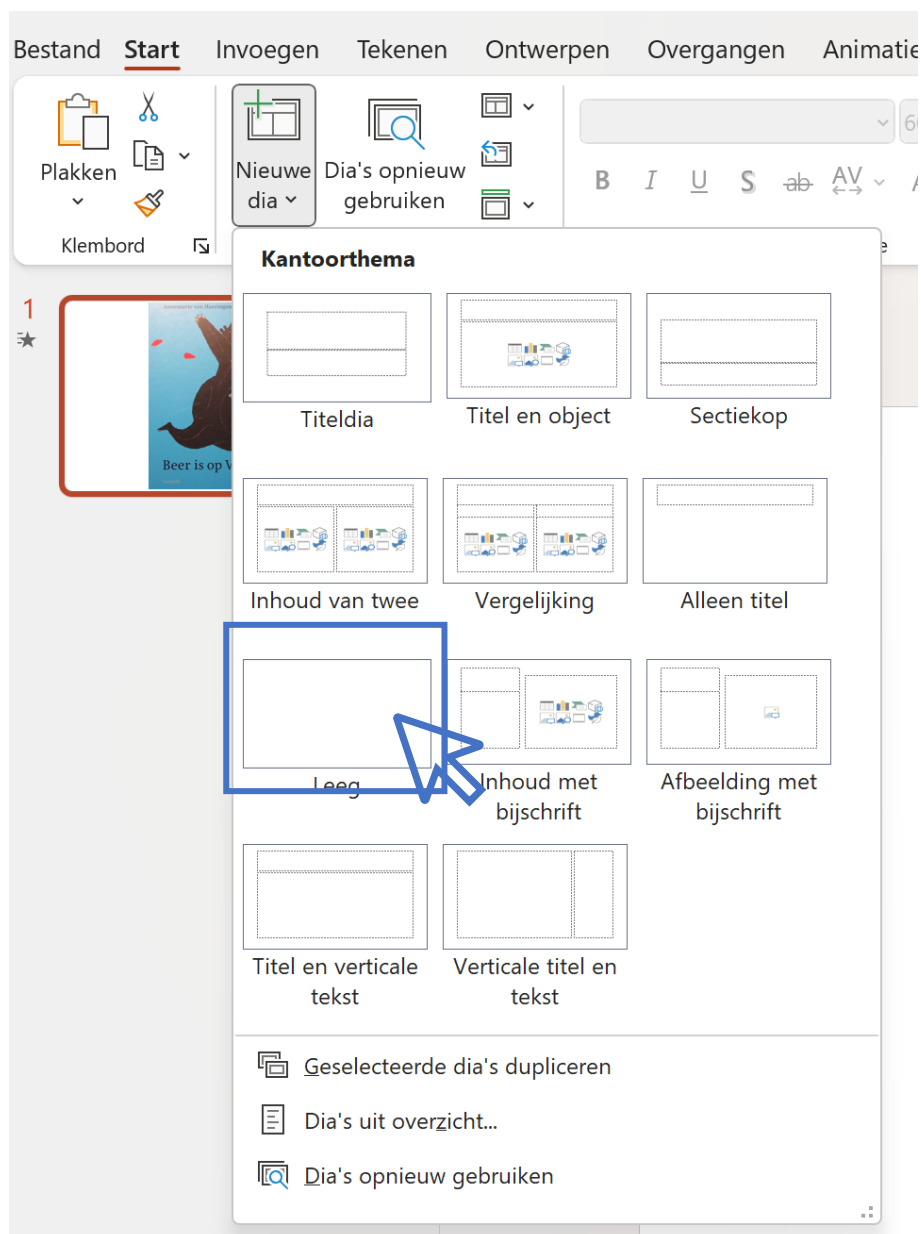
U kunt nu naar de map waar u in de voorbereidende stap de audio van de voorpagina heeft geplaatst. Klik eenmaal met de linkermuisknop op het bestand en vervolgens op “Invoegen”, net als bij de afbeelding. Nu verschijnt er een speaker midden op de voorpagina.

Eventueel is het ook mogelijk om audio op te nemen binnen PowerPoint, zoals u als tweede optie bij “Audio” ziet staan. Echter, deze methode heeft als nadeel dat de audio alleen binnen PowerPoint wordt opgeslagen; wanneer het programma vastloopt, kan het zijn dat u de opgenomen audio kwijt bent. Dit gebeurt minder snel als u de audio apart opneemt en in een map op de computer plaatst.

Klik nu eenmaal met de linkermuisknop op de afbeelding van de speaker. Bovenaan het scherm verschijnen nu twee extra opties. Klik op “Afspelen”. Er moeten twee dingen veranderen: zet het begin naar “Automatisch” en klik ook de optie “Verbergen bij voorstelling” aan:

Let op. Deze speaker zal bij het presenteren niet meer te zien zijn. Mocht u tijdens het bewerken van een slide last hebben van de speaker, bijvoorbeeld omdat deze in de weg zit, kunt u met de linkermuisknop op de speaker klikken, de linkermuisknop vasthouden en vervolgens de speaker naar de rand van de dia slepen. Nu is de eerste dia af. Om een nieuwe dia te maken, gaat u naar “Start → Nieuwe dia → Leeg”

Er verschijnt nu een lege dia. Op deze dia gaat u de tweede afbeelding en de tweede audio-opname plaatsen, waarschijnlijk voor de eerste inhoudelijke bladzijde van het boek. Herhaal bovenstaande stappen voor alle bladzijden uit het boek. Aan het eind heeft u een grote diapresentatie met alle bladzijden van het papieren prentenboek op de juiste volgorde met alle teksten erbij, die automatisch beginnen te spelen wanneer u naar de volgende dia gaat.

STAP 2. HET TOEVOEGEN VAN TEKSTONDERSTEUNENDE ELEMENTEN

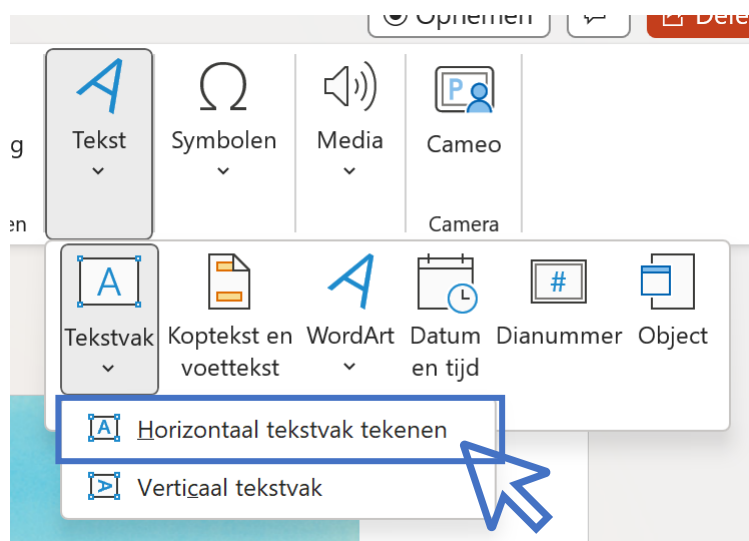
Het doel van deze stap. Het tot leven laten komen van het boek om aandacht te trekken naar tekstelementen waar kinderen extra op diene te letten.

Om de PowerPoint tot leven te laten komen, dient u enkele tekstondersteunende, visuele elementen toe te voegen. Hieronder zullen enkele opties in PowerPoint worden besproken, waarbij enkele praktische toepassingen worden opgenomen.

HET LATEN VERSCHIJNEN VAN EEN TEKSTVAK

Soms wilt u een tekstvak over de tekst laten verschijnen om een fonologisch verschijnsel te duiden. Waarschijnlijk wilt u dit niet tijdens het voorlezen laten verschijnen, omdat dit voor de kinderen als afleidend kan worden ervaren. Dan kunt u ervoor kiezen het tekstvak pas na het voorlezen te laten verschijnen.

Maak hiervoor eerst een tekstvak aan. klik op “Invoegen → Tekst → Tekstvak → Horizontaal tekstvak tekenen¹⁶”

U kunt nu de cursor ergens in beeld neerzetten, de linkermuisknop indrukken en een tekstvak slepen, zo groot als u dat wilt. Vervolgens kunt u de tekst in het tekstvak typen en eventueel het lettertype, de lettergrootte of -kleur aanpassen onder “Start”. Dit is bijvoorbeeld Arial 16 in het rood en dikgedrukt:

Het tekstvak kan nu worden verslept door de cursor op de rand van het tekstvak te zetten, de linkermuisknop in te drukken en ingedrukt te houden en vervolgens de cursor te slepen tot deze op het juiste woord staat:

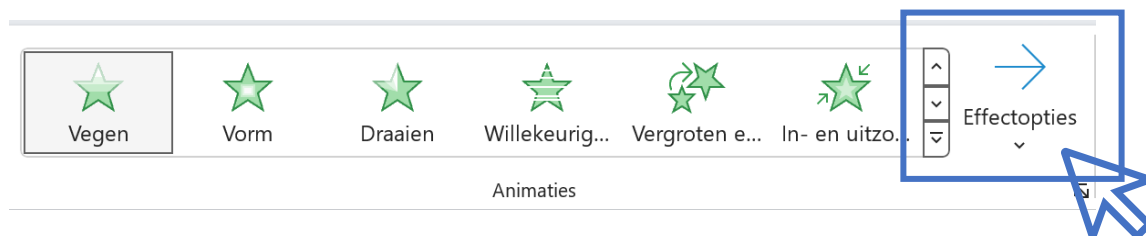

¹⁶ NB Het aanklikken van “Horizontaal tekstvak tekenen” is alleen nodig in de nieuwere versies van PowerPoint. In de oudere versies van PowerPoint is het alleen mogelijk om op “Tekstvak” te klikken.

Vervolgens kunt u het tekstvak bewerken, zodat deze niet meer direct in beeld staat bij het starten van de presentatie. Ga in het tekstvak staan en klik op “Animaties”:

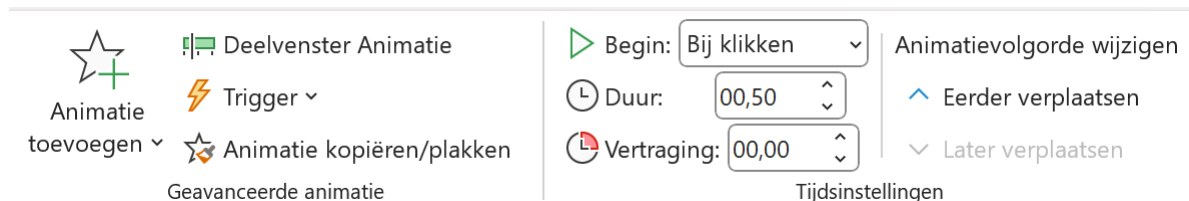

Allereerst kunt u een animatie uitkiezen in dit scherm. De meest simpele is “Verschijnen”. Het tekstvak komt dan ineens binnen. “Vervagen” lijkt hier erg op, maar dit gaat in een iets rustiger tempo en dan kunt u ook kiezen om één kant van het tekstvak eerst te tonen, bijvoorbeeld om de leesvolgorde van links naar rechts te benadrukken. Deze opties kunt u, nadat u een animatie heeft gekozen, bekijken bij “Effectopties”:

Er zijn nog veel meer opties voor animaties, die u met de pijltjes aan de rechterkant kunt openen. Probeer er gerust een paar uit voor u er eentje kiest.

Nu verschijnen er meer opties voor het animeren van dit tekstvak:

Allereerst is het belangrijk om deze animatie te laten beginnen zodra de tekst is afgelopen. Daarom kunt u in het deelvenster “Animatie” bij “Begin” het scherm uitvouwen en dit veranderen naar “Na vorige”. Ook kunt u hier eventueel de duur van de animatie aanpassen, bijvoorbeeld omdat u de animatie te snel vindt gaan. Nu duurt de vervaging een halve seconde. Door dit aan te passen naar een langere tijd, wordt de vervaging langzamer uitgevoerd. Daarnaast is het mogelijk een vertraging toe te voegen, bijvoorbeeld als u, nadat de voorleesstem is afgelopen, nog kort iets wil zeggen voordat de animatie verschijnt. Uw tijdsinstellingen kunnen er bijvoorbeeld zo uitzien:

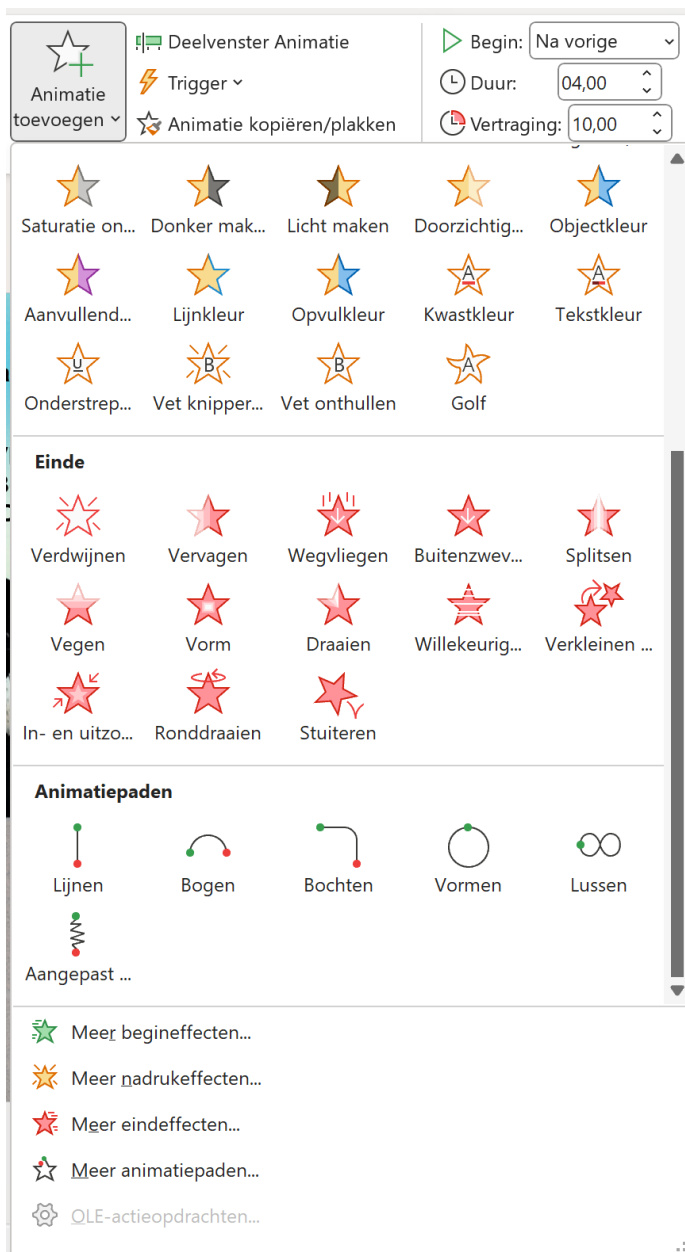

Een laatste handige optie is het openen van het “Deelvenster Animatie”. Hierin staat grafisch weergegeven op welke volgorde de animaties zullen verschijnen.

HET LATEN BEWEGEN VAN OBJECTEN

Nu staat dit tekstvak nog op het woord van het prentenboek, maar het is de bedoeling dat dit naar de zijkant beweegt. Klik daarom op “Animatie toevoegen” en scroll naar beneden tot u de Animatiepaden heeft gevonden. Kies nu de vorm uit die voor u het handigst is. De precieze vorm is nog later aan te passen. U kunt ook nog kijken bij “Meer animatiepaden...”:

Door aan de witte bolletjes te slepen met gebruik van de linkermuisknop, net zoals u een tekstvak versleept, kunt u de vorm van het animatiepad aanpassen:

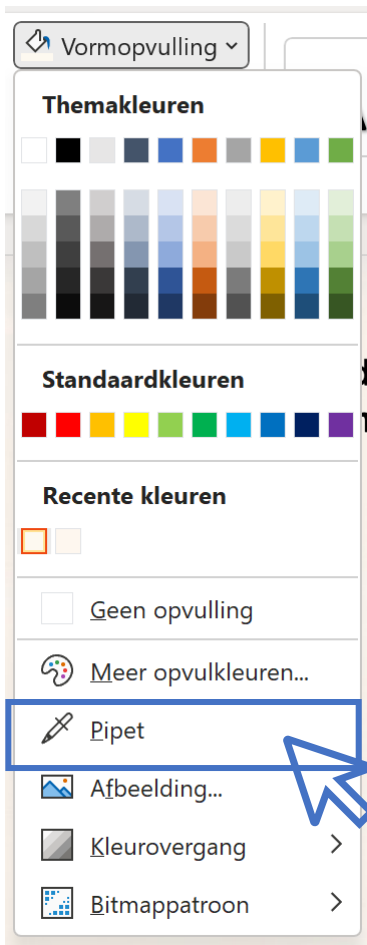

U kunt ervoor kiezen om het woord “dartelt” extra aandacht te geven door dit woord eerst fout te schrijven. Plaats een tekstvak over het woord “dartelt” en typ hierin een schrijfovertreding bv 1 lettertype:

Ze dartelt van bloem tot bloem...
Vlinder is zo licht, ze laat zelfs
Geen schaduw na.

Deze letters staan nu over het andere woord heen en dat geeft dubbele letters. Om dit te voorkomen, moet de achtergrond van het tekstvak dezelfde kleur krijgen als de achtergrond van het boek. Klik één keer op het tekstvak met de linkermuisknop en ga bovenin naar: Vormindeling → Vormopvulling → Pipet.¹⁷ Klik nu ergens in de achtergrond op de kleur die u wilt hebben. Dit wordt dan de achtergrondkleur van het tekstvak.

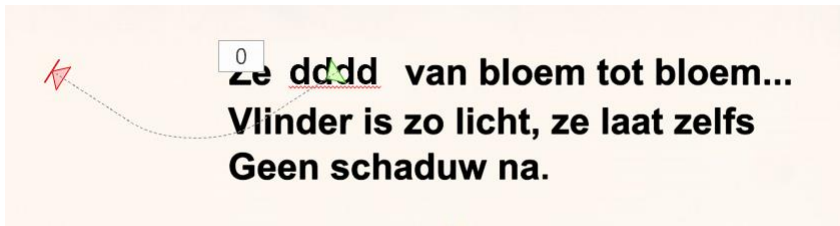
Het ziet er als volgt uit:

Ze dddd van bloem tot bloem...
Vlinder is zo licht, ze laat zelfs
Geen schaduw na.

¹⁷ NB In andere versies van PowerPoint kan het zijn dat u “egale opvulling” dient te selecteren en op die manier kleuren kunt kiezen.

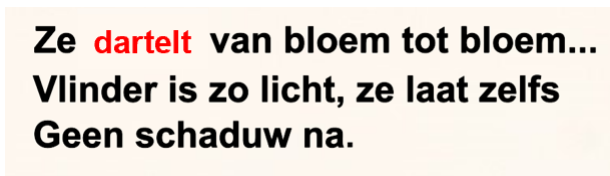
Gebruik nu de informatie van het kopje “Het laten bewegen van objecten” om dit tekstvak weg te laten gaan:

Nu komt het oorspronkelijke woord tevoorschijn in de kleur van het boek, in dit geval zwart:

Het woord “dartelt” kan nu ook een andere kleur krijgen om extra op te vallen. Plaats opnieuw een tekstvak over het woord “dartelt”, typ hier opnieuw “dartelt” in, maak de achtergrond weer dezelfde kleur als de achtergrond van het boek en geef het zojuist getypte woord “dartelt” een kleur:

Voeg een animatie, zoals verschijnen, toe aan het tekstvak en zet dit op “Na vorige”:

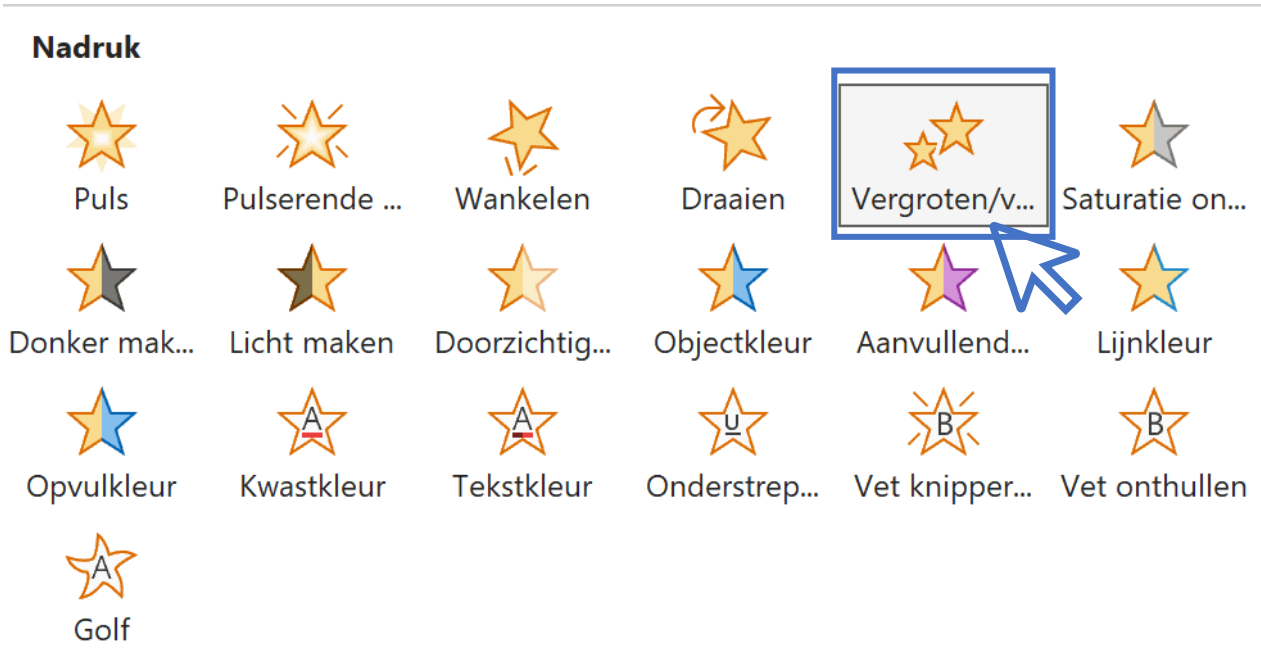

Na het afspelen ziet de pagina er als volgt uit:

EXTRA NADRUK OP EEN WOORD

In hetzelfde optiemenu van “Animaties” in PowerPoint, kunt u extra nadruk leggen op een woord door gebruik te maken van onderstaande “Nadrukopties”:

Door bijvoorbeeld gebruik te maken van de optie “Vergroten/verkleinen” kunt u een woord groter laten worden. Voor leerlingen is het dan extra duidelijk dat dit woord momenteel belangrijk is. Met deze optie kunnen woorden, zinnen en leestekens worden geanimeerd om extra op te vallen.

HET COMBINEREN VAN VERSCHILLENDE FUNCTIONALITEITEN

Met deze tekstondersteunende animaties kunt u het gros van de teksten effectief animeren. Uiteraard kunnen deze functionaliteiten op tal van andere manieren worden gecombineerd om voor uitzonderlijke woorden ook tot nut te kunnen zijn. Daarnaast kan ook een combinatie worden gemaakt van meerdere woorden die worden uitgelicht op één pagina. Het kan dan helpen om de verschillende animaties niet direct achter elkaar te laten afspelen, maar eerst het ene woord te animeren en verbaal te duiden en daarna pas het andere woord. Dit kunt u doen door de eerste animatie van het tweede woord niet direct te starten met “Begin: Met vorige” of “Begin: Na vorige”, maar te kiezen voor de optie “Begin: Bij klikken”. De eerste set animaties zal dan direct na de voorleesstem afspelen, waarna deze animatie toegelicht kan worden. De tweede set animaties zal beginnen te spelen na een klik met de linkermuisknop of spatiebalk. Zorg er wel voor dat de animaties niet afleiden van het doel, namelijk de aandacht trekken van de leerling, door ze eenvoudig te houden.

STAP 3. HET AUTOMISEREN VAN DE POWERPOINTPRESENTATIE

Het doel van deze stap. Ervoor zorgen dat de PowerPoint zoveel mogelijk in één keer doorloopt, zodat u niet na iedere slide verder hoeft te klikken.

Als alle animaties zijn toegevoegd, kunt u ervoor kiezen om sommige slides automatisch door te laten lopen. Dit is niet voor iedere slide nodig: slides die een animatie bevatten, hebben extra uitleg nodig. Daarom wilt u deze slide waarschijnlijk handmatig doorklikken. Slides waar geen animatie opstaat, kunnen wel automatisch doorgaan. Voer voor deze slides de volgende stap uit.

Ga naar “Overgangen” bovenin het scherm en verander de instelling bij “Volgende dia” naar “Na:”. Hierbij kan zelf een tijdsindicatie worden gegeven, maar in de praktijk is dit met audiofragmenten in de presentatie niet nodig: PowerPoint zal eerst de audiofragmenten volledig laten afspelen en daarna pas naar de volgende dia gaan.

The screenshot shows the 'Overgangen' (Transitions) task pane in PowerPoint. It is titled 'Tijdsinstellingen' (Timing settings). On the left, there are three options: 'Geluid:' (Sound) with a dropdown menu set to '[Geen geluid]' (No sound), 'Duur:' (Duration) with a spinner box set to '02,00', and 'Overall toepassen' (Apply to all) with a checked icon. On the right, under the heading 'Volgende dia' (Next slide), there are two options: 'Bij muisklik' (On mouse click) which is unchecked, and 'Na:' (After) which is checked and has a spinner box set to '00:00,00'.

Aan het einde van deze stap heeft u de PowerPointpresentatie waarschijnlijk helemaal af. U kunt de presentatie nu starten, waarna het grootste deel van de presentatie zelfstandig doorloopt. U hoeft alleen nog te klikken nadat u uitleg heeft gegeven bij een geanimeerde slide.